

JEZIČNIK.

A.

Jernej Kopitar.

B.

Matija Čop.

C.

Dr. France Prešern.

Spisal

J. Marn.

XVIII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Rudolf Milic.

1880.

JEZIČNIK.

A.

Jernej Kopitar.

B.

Matija Čop.

C.

Dr. France Prešern.

Spisal

J. Marn.

XVIII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Rudolf Milic.

1880.

Kdo je mar?

„V zbor učenih, vedi slava,
Stopi moder, bistra glava,
Vse jezike sveta zna.
Če zapoje, vse pogleda,
Na katedru grom beseda,
Zvezde šteje, pravdo da.
Svet posluša modrovine,
Se začudi koncu tmine,
Kdo je mar?
Taka glava korenine
Je slovenski oratar.“

Jovan Vesel - Koseski.

A.

Jernej Kopitar.

*

„Monstrum scientiarum“.
J. Grimm.

Slovstvena zgodovina kaže, kedaj se je slovstvo pričelo, kako je napredovalo, kako dospelo do sedanje svoje vstave in oblike. — Zgodovina pojasnuje vsaktero vedo; tako tudi slovstvena zgodovina pojasnuje jezikovno vedo ali jezikoslovje. — Treba je le, da se kaže res zgodovina in prav.

Kar prvo tiče, naj se kaže res zgodovina, se dan danes čestokrat laže in namestu zgodovine razlaguje le povéstnica celó že po slovénskih nekterih učiliščih in listih, da bi človek vedoželjnemu mladenču klical rad: „Ne verjemi! Tolle et lege t. j. vzemi pisatelja v roke in beri ga sam!“ — Opisujejo se namestu slovstvenih del ali umotvorov le slovstvovatelji t. j. pisatelji po osebnosti, po notranjščini in vnanjščini, po slastih in strastih. To — se vé da — mika mladino! — Osebe naj se v književni zgodovini opisujejo le, kolikor je potrebno in koristno v njeno pojasnovanje.

Kar drugo tiče, naj se prav kaže slovstvena zgodovina, priporoča nam sveto pismo, naj hvalimo sloveče svoje može, pristavlja je, da njih trupla počivajo v miru (Sir. 44.); blagor mertvim (beati mortui.). — Glasoviti sedanji životopisi t. j. opisovanja živóčih še tolikih junakov — so vsakdaj kočljivi, malo da ne sumljivi. „Ne hvali človeka v njegovem življenju, svetuje z bogoljubnim svetnikom nam Slovencem domoljubni Slomšek (Drobtinc. l. 1862, str. 71.), ampak hvali ga po njegovi smerti, povzdigaj njegove zasluge, kedar je rajni, in hvalivca prilizovanje ne mika, pa tudi pohvaljenega prevzetija ne skuša“. Opisujejo naj se mertvi, rajni, po starem pregovoru: „De mortuis nil nisi bene“. — Pregovor ne pravi: — „nil nisi bona“; torej se smejo tudi njih

„mala“. — „Facta loquuntur“. — „Blagor mertvim ... njih dela gredo za njimi (opera illorum sequuntur illos)“, uči spet sveto pismo (Razod. 14, 13). Dela — dobre in slabe — gredo za njimi kakor na unem, tako tudi na tem svetu. Razlagovati se imajo, toda vsegdar bene t. j. tako, da se dobre priljubijo, slabe pa pristudijo. Kdor drugače počenja, ne dela prav, vzbuja strasti, nareja stranke, in gorje mu naposled, kajti — ako slepec slepca vodi, oba v jamo padeta.

V čislih imajoč omenjene pravila — naj pričnem spet letos z možem, kateri — domá na Kranjskem — sloví po Slovanskem — med vsim učnim svetom; z možem, čegar rojstveno stoletnico bodemo obhajali to leto; s slovanskim Kranjcem, in ta veliki učenjak, po J. Grimmovih lastnih besedah „monstrum scientiarum“ je — Kopitar.

Življenje njegovo je znano. Opisal ga je nekaj sam (l. 1839), in naslednik njegov dr. Miklošič že dvakrat dal na svetlobo (l. 1851 in l. 1857); nekaj pa so ga opisali drugi in se bere v raznih naših časnikih in berilih na pr. v Vedežu, Bčeli, v Novicah l. 1852 in l. 1857, v Slov. Ber. gimn. VII. l. 1858 itd. itd. — Priprost spominek ima ranjki c. kr. dvorski svetovavec in prvi varh c. kr. dvorne bukvarnice na Dunajskem pokopališču Marksovem, kjer je (cf. Wien. Ztg. dr. M. J. Fesl) v nadgrobní kamen vrezan naslednji pozlačeni napis v latinskem jeziku:

Bartholomæus Kopitar

Carantanus

natus in pago Repnje ad Aemonam

d. 23. m. Augusti 1780

in slaviciis literis augendis

magni Dobrovii

ingeniosus æmulator

obiit Vindobonæ d. 11. m. Augusti 1844.

Zois — Kopitar — Vodnik. Kar je bil Mecena Horacu in drugim pevateljem latinskim, to in še več je bil blagi baron Žiga (Sigismund) Zois Vodniku, Kopitarju in mnogim tedanjim pisateljem slovenskim. Pri njem si je bil ta opomogel do velike učenosti in premožnosti. Uno je pokazal že v prvem svojem književnem delu:

1. Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark. Laibach. Korn. 1808. 8°. XLVIII. 460. — Slovnica ima sicer štiri razdelke, vendar ni vravnana po slovnčnih zahtevah, kar se pojasnuje iz njenega ranega spočetja (cf. Selbstbiogr.). V prvem razdelku (Einleitung III — XLVIII) govori o Slovanih, največ po Schlözerju, o Cirilu in Metodu po Nestorju, o narečjih slovanskih, posebej o slovenščini in njeni pismenosti. V drugem (Elementar-Orthographie 1—212) o Cirilovi slovanski azbuki in o Bohoričevem latinskem pravopisu razkazuje v obilnih zgledih slovenščine naše razvijanje po stoletjih

od 1584 do 1808. V tretjem (Etymologie 213—384) razklada besedoslovje, vzlasti oblikoslovje. V četrtem (Nachschrift 385—460) doveršuje z Dunaja prvo našo književno dobo in slovstveno vzajemnost po bukvah kranjskih in hrovaških v latinskem, glagoliškem in cirilskem pravopisji. — O tej slovnici piše M. Čop (cf. Šafařík's *Gesch. d. südslaw. Lit.* 1864. I. str. 36): „Seine Grammatik . . . gehört zu den einflussreichsten philologischen Arbeiten, die auf dem Gebiete der slawischen Literatur erschienen sind. Sie ist überreich an hellen Blicken, überraschend neuen Ansichten und gesunden Urtheilen; und durch alles dieses in hohem Grade geeignet, den Sinn des selbstdenkenden Lesers zu wecken, zu schärfen und auf neue Ideen zu führen“. In l. 1833 (v *Slow. ABC-Krieg* str. 2) pravi: „Bis dahin war keine slawische Grammatik erschienen, die auf der Basis allgemeiner (und namentlich altklassischer) philologischer Bildung ruhend, sich durch Berücksichtigung aller slawischen Dialekte auf einen höhern Standpunkt erhoben hätte, und so historisch und philologisch zugleich gewesen wäre“. — Da je „*Saggio grammaticale Italiano-Cragnolino composto da Vincenzo Franul de Weissenthurn*“ v Terstu l. 1811 v znanstvenem delu na tanko po Kopitarjevi, in sploh v kateri zgodovinski razmeri je proti prejšnjim in slejšnjim, to sem razkazal l. 1861 v izveštji gimnazije Ljubljanske: „*Slovnice slovenskega jezika*“ (str. 15. 16 itd.). — „*Grammatica nostra dialecti Slavorum interioris Austriae Labaci prodierat A. 1808, non sine fructu popularium, sine Zoilo*“ — pravi o njej Kopitar sam l. 1840 (v *Hesych. Glossograph.* str. 71.), in dasi je spočela se bila iz nekakega razpora med njim in Vodnikom, tolaži vendar opomba Kopitarjeva v slovnici sami (str. 388. 389: Professor Vodnik hatte die Güte, bey meiner Abreise von Laibach, die Besorgung der weitem Correctur . . . zu übernehmen), da sta oba, če tudi časih „inimici rei“, prej in slej — po Zoisu — bila si „amici personæ“. —

Dunaj — Kopitar — Censor. „*Exeunte 1808 venimus Vienne, Juribusque vacavimus usque ad finem 1810, ubi ad Cæsaris Bibliothecam palatinam transivimus . . . Annalium Litt. Vindobonensium redactionem . . . nonnisi amicorum hortatu ad anni tempus suscepimus, bene gnari quid negotium requireret majus nostris humeris . . . Quod de magistratu nostro censorio*“ . . . O sadu te delavnosti Kopitarjeve piše spet Čop (cf. *Gesch. d. südslaw. Lit. in ABC-Krieg*): „Die von ihm in verschiedenen Zeitschriften, namentlich in den Annalen der Literatur des oesterreichischen Kaiserthums, der Wiener Literatur-Zeitung, den durch einige Zeit von ihm redigierten Jahrbüchern der Literatur und selbst im oesterreichischen Beobachter zerstreuten kritisch-philologischen Aufsätze verdienten nicht nur wegen ihres durch Scharfsinn, Gelehrsamkeit, fruchtbare Ideen u. s. w. ausgezeichneten Inhalts, sondern selbst wegen ihrer originellen Darstellungsweise gesammelt und vereint

herausgegeben zu werden. Eine solche Sammlung, bestimmt den kritischen Sinn anzuregen und zu befruchten, würde nicht nur für slawische Studienfreunde, sondern auch für andere Philologen von weiterem Umblick von Nutzen sein“. — Tej pravični pa resnični želji je deloma že vstregel, deloma hoče še vstreči (in da bi skoro! kajti dotlej se Kopitar v sliki doveršeni kazati ne more —) slavni naslednik njegov, priobčivši:

2. Barth. Kopitar's kleinere Schriften sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen, ethnographischen und rechtshistorischen Inhalts. Herausgegeben von Fr. Miklosich. Erster Theil. Wien. Friedrich Beck's Universitäts-Buchhandlung. 1857. 8°. IV. 380.

Kdor te spise zvesto prebira, čuti pač resnico Čopovih besedi, ter želi berž ko berž v roke dobiti še druge, ki jih pa pozna in izdati more le Miklošič. — Tu naj zaznamnjajo se samo še viri, iz katerih so posneti dosedaj priobčeni spiski: *Annalen der Literatur und Kunst*. Jahrg. 1809—1812; *Vaterländische Blätter*. Jahrg. 1812—1820; *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst*. Jahrg. 1811; *Wiener allgemeine Literaturzeitung*. 1813; *Intelligenzblatt*. 1814—1816; *Museum*. 1812. 1813; *Wiener Jahrbücher*. 1818. —

Vuk Stefanović Karadžić i Kopitar. Na Dunaju sta se spoznala ta dva moža, in Kopitarju gre zasluga, da je Vuk (roj. 1787, u. 1864) hitrejše zbiral serbske narodne pesni in dajal jih na svetlobo, da je spisal prvo slovnico in prvi slovar serbskega jezika po govoru prostega naroda, da je vredil serbski pravopis in narodni jezik ločil od cerkvene slovenščine ter povzdignil v književni jezik, da je postal sloveč učitelj svojim rojakom, in kjerkoli se preslavlja Vuk Stefanović Karadžić, ondi se hvalno omenja i Kopitar. — Za znak blagodarnosti je poklonil Vuk koj svojo drugo „*Narodno Srbsko Pésnarico*“ (u Vienni 1815) Kopitarju, češ, vi ste mene podbunili, da jih počnem izdavat, kot prijatelju serbskega knjižestva, v imenu svojem in vseh Serbov (sviju Serbalja), koji ljubijo svoje narodne pesne in svoje knjižestvo, z lastno čestitko na drugem listu:

3. „Gospodinu Jarneju Kopitaru Krajncu, kes. kraljev. pridvornome Bibliothekaru i Censoru u Vienni, i Varšavskoga jezikoizpitatelnoga sodružestva členu, posvećena“. — O tej posvećbi Kopitar sam piše: „Das zweite Bändchen hat der Herausgeber seinem zwar nicht serbischen, aber doch slavischen Landsmann, dem Hofbibliothekscriptor Kopitar gewidmet. Letzeres, dem unlateinischen Verfasser wohl unbewusst, ganz im liberalen Geiste des Catullischen:

Quoi dono lepidum novum libellum?
Corneli tibi; namque tu solebas
Nostras esse aliquid putare — pegasus.

So steht Herr Vuk auch hierin, wie in allem übrigen, hoch über dem gemeinen Haufen der Buchmacher“ (cf. B. Kop. klein. Schrift. pg. 369). — Še bolj pa mu je pomagal pri slovarju, in v tem — „Srpski Rječnik, istolkovan njemačkim i latinskim riječma“ (u Beču, Wien, Viennae 1818) — v predgovoru str. VIII pravi Vuk: „Što se tiče ovdje Njemačkoga i Latinskog jezika, o tom sam radio sa g. Kopitarom, č. k. dvorskim bibliotekarom; ali opet ako se dje nadje, da su koje riječi rdjavo prevedene, tome sam ja kriv, što mu nijesam znao pravo značenje kazati, a ne on, što ga nije znao Njemački iti Latinski istolkovati“.

Joseph Dobrowsky i Kopitar. Znana menda že v Ljubljani po Zoisu sta ta dva možaka vse leta složno delovala, in Kopitarju spet gre zasluga, da je izšla za staro slovanstvo preznamenita in za tisti čas neprecenljiva knjiga:

4. „Josephi Dobrowsky . . Institutiones Linguae Slavicae Dialecti Veteris“ . . Vindobonæ, 1822. 8° LXVIII. 1—720. — Da je to res, pripoznava Dobrovský v slovnici tu in tam, posebej v predgovoru, kjer se spominja tudi Zois (na pr. str. XXXI — diligentissimus et scientissimus rerum Slavicarum collector Baro Sigismundus Zois Lublanæ —) in kjer na koncu (str. LXIII. IV) piše: „Optabam equidem opus magis elimatum prodere in publicum. Sed continuis amicorum editionem urgentium hortatibus ante tempus cedendum esse existimavi. Inter quos præprimis nominandus mihi est e Vindobenensibus conjunctissimus Kopitarius, bibliothecæ palatinæ custos, qui corrigendis diligenter plagulis, oblatis e lectissima sua bibliotheca ultro, qui mihi hic deerant, libris, exquirendis, inspiciendis et seditulo conferendis quum manuscriptis tum impressis codicibus, quædam etiam opportune monendo, operam meam multum adjuvit. Brevi ille, spero, Lexico Slovenograeco-latino, quod parat, feliciter absoluto, justiorem symbolam conferet ad accuratorem penitioremque sinceræ dialecti veteris scientiam“.

— Kopitarjevo „Grammatik der Slav. Spr.“ je po njegovem odhodu iz Ljubljane na Dunaj med natiskovanjem popravljjal Vodnik; Dobrovskega „Institutiones“ pa je po le-tega odhodu z Dunaja v Prago vredoval Kopitar ter pridejal tri dostavke, ki se nahajajo str. 705—720 pod naslovom: Epimetra Kopitarii tria (1. Codex Parisinus ex epistola Bobrowsky; 2. Exemplum Grammaticæ Slovenicæ, editæ Mosquæ A. 1648. communicatum a Luc. Mušickij; 3. Steph. Vujanovski Rukovodstvo k Slavenstej Grammaticé, Viennæ 1793. .). — Kakor Vuk Stefanović, tako se je tudi Josef Dobrovský (r. 1753, u. 1829) po Kopitarju seznanil s Slovenci. — Dasi mu iskren prijatelj, vendar jako spoštljivo govori vselej o njem Kopitar, češ, magister, patriarcha, summus Dobrovius itd. — Res, velike pomembe je v slovanskem slovstvu; a — kjerkoli se pre-slavlja učenjak Josef Dobrovský, ondi se častno omenja i Kopitar.

Glagolita Clozianus. Kar je o Kopitarju pisal Čop vže leta 1833 (v Slow. ABC-Krieg str. 2): „Wenn wir im gegenwärtigen Aufsätze die Ansichten des Herrn Kopitar mehrmals zu bestreiten veranlasst werden, so wollen wir dadurch seiner wohlverdienten europäischen Celebritaet, die unserer Anerkennung nicht bedarf, keineswegs zu nahe treten“; — to je v istini postal po slavni knjigi:

5. Glagolita Clozianus id est Codicis Glagolitici inter suos facile antiquissimi, supparisque ad minimum exarato A. 1057 codici Cyrrilliano Ostromiri Novigradensis. Fragmentum Foll. XII. membr. servatum in bibliotheca Ill^{mi} Comitiss Paridis Cloz Tridentini. Literis totidem cyrillicis transcriptum, amplissimis de Alphabeti Glagolitici antiquitate et Liturgia Slavica A. 870 primum coepta in Pannonia prolegomenis historicis et philologicis; monumentis item tribus dialecti Carantanicae sec. X. Monachii repertis; speciminibus Slavismi Cisdanubiani ab A. 1057—1835; Calendario Slavico A. 1057, aliisque Ineditis; addito graeco glagolitae Interpretis *προκειμένον*, latinaque Slavicorum omnium Interpretatione; linguae denique Slavorum sacrae brevi Grammatica et Lexico illustratum suo sumtu edidit et Illmo Codicis Domino dedicavit B. Kopitar, Augustissimo Austriae Imperatori a Bibl. Palatinae custodia. Cum tab. aeneis duabus. Vindobonae. Prostat ap. C. Gerold. 1836. LXXX. 86. in Folio. —

Ta latinski naslov sam dokaj kaže, kar ima knjiga v sebi. Po njej je zaslovel Kopitar po Evropi, med vsim učenim svetom, kjer se bavijo z jezikoslovjem slovanskim. Poleg Dobrovskega „Institutiones“ je Kopitarjev „Glagolita“ poglavitna podlaga nadaljnemu znanstvenemu raziskovanju o Glagolici in Cirilici, o prvem književnem jeziku slovanskem, o njegovi domovini in razmeri proti sedanjim itd. — Nanj se sklicujejo jezikoslovci slovanski, a tudi neslovanski. — Zove se spomenik „Glagolita“ t. j. pisan v glagolici, glagoljaš, glagolec, v latinski obliki kakor n. pr. Israëlita, Silesita; „Clozianus“ t. j. Clozov, po lastniku, kateri — grof Cloz — ga je bil Kopitarju l. 1830 posodil v ta namen, da se priobči. — Posebno ceno omenjenemu spomeniku daje oprava, v kateri ga je on izročil svetu. — Po Kopitarju se razreduje knjiga v tri razdelke: a) Prolegomena pg. III—LXXX. V tem predgovoru se nahajajo učene razprave o spomeniku samem, o njegovem pismu in slovu, o Glagolici in Cirilici, o cerkvenem jeziku slovanskem (lingua sacra), o Karantancih in najstarih njihovih spominkih (Monumenta Frisingensia. cf. V. Jezičn. 39—44); dve priliki t. j. homilija ruska in spoved česka; evangelij (Luk. 24, 13—35) o učencih gredočih v Emavs 24krat od leta 1057—1835 (dialecto slovenica veteri, ecclesiastica, bulgarica hodierna, illyrica rectius Serbochrovatica sive Chrovatoserbica, slovenica hodierna); koledar Ostromirov; o sv. Metodu; Anonymi Salisburgensis A. 873 scri-

ptoris *Historia conversionis Carantanorum* (poslovenil prof. J. Majciger v Zgod. ss. Ap. Cirila in Metoda I. 1863 str. 98—103), kar vse se sklepa s terditvijo, da Glagolica je vsaj verstnica Cirilici, ako ne stareja, in da beseda, v koji je sv. Metod v devetem veku obhajal službo božjo, je lastna bila Slovenom v Panoniji ali v širjem smislu v Karantaniji. — b) *Opus ipsum* pg. 1—40. Clozov (Klocev ali Kločev) spomenik sam — v prvotni skupni in drugotni razločni pisavi — tiskan z bolj občnimi čerkami cirilskimi, v staroslovenščini z gerškim virnikom in latinskim prevodom ter z nekterimi primerami, ima v sebi dva govora sv. Jovana Zlatoustega na cvetno nedeljo (cvetnico ali verbnico) in na véliki čertetek, enega sv. Atanazija na véliki petek, in enega sv. Epifanija tudi na véliki petek. Cel je le tretji. Unih sta se kasneje dobila dva lista, na svetlo dal v isti obliki dr. Fr. Miklosich I. 1860 (*Zum Glagolita Clozianus*). — c) *Epimetron* pg. 41—86. Po primerjanem glagolsko-cirilskem spominku iz XI. veka nasledva kratka slovnica in za njo kratek slovar slovanskega cerkvenega jezika z obojo azbuko slovansko. — Slovnica je vsled novih virov že mnogo popolnejša mimo Dobrovskeve, vzlasti gledé na pravopisje in glasoslovje, in kakor v prvih dveh razdelkih, tako se tudi v tretjem dostavku mnogotere besede kaj lepo in celó naravno pojasnujejo iz naše slovenščine, da so po tem vnanji učenjaki bolj se ozirati jeli na naš jezik novoslovénski. — Iz ktere dobe izvira hvaljeni spomenik, kaka mu je bila osoda itd., o tem je brati sim ter tje (na pr. *Zlati Vek* 1863 str. 284—286).

Hesychii Glossographi discipulus.. — Po Dobrovskega „*Institutiones*“ in Kopitarjevem „*Glagolita*“ se je vzbudila nova doba v jezikoslovnem preiskovanji slovanskem, o začetji in domovji pravopisja bodisi glagoliškega bodisi cirilskega, o slovanski liturgiji itd. Odmevati so se jeli Kopitarju glasovi vgodni, a tudi nevgodni; tedaj se prikaže na dan:

6. *Hesychii Glossographi discipulus et epiglossistes Russus in ipsa Constantinopoli sec. XII.—XIII. E codice Vindobonensi graecorussica omnia, additis aliis pure graecis, et trium aliorum Cyrilliani lexici codicum speciminibus, cum appendice philologici maxime et slavistici argumenti, nunc primum edidit et scientiarum academiis Berolinensi et Petropolitanae si quidem mereantur promovenda sistit Bartholomæus Kopitar augustissimo Austriae imperatori a bibliothecae palatinae custodia et utriusque academiae sodalis. Cum tabula aenea graecorussa. Vindobonae, 1840. Gerold. 8°. XXIV. 72. —*

Tudi ta knjiga se razdeljuje na troje: a) *Praefatio* pg. I—XXIV; b) *Codicis Vindob. pars graecorussa* pg. 1—24; c) *Appendix Miscellanea* pg. 25—72. — Bolj občne in žive pomembe je tretji razdelek, v katerem Kopitar naznanja, opisuje ter po svoje presojuje razne

jezikoslovne stvari, gerške in latinske, listine ali spomenike glagoliške in cirilske, reči maloruske, poljske, česke, pa bulgarske, hrovaške, novo-slovenske. Vzlasti znamenite so razprave na pr.: *De cimelio Remensi cyrilliano et glagolitico*, sec. XIV; *de Evangelistario Vaticano glagolitico*, sec. XI. *Assemaniano*; *de linguæ S. Methodii liturgicæ pannoniæ*; *de theatro apostolicorum Ss. Cyrilli et Methodii laborum*; *de Maciejowski polonicis ad hist. eccles. commentariis*; *de Ludovici Gajj novarum tabularum in Croatia duplici molimine*; *de Pantilio itd. itd.* — Po njih so nastale med učenjaki razne hude borbe, katerih nektere še sedaj niso dognane.

J. Kopitar in dr. Fr. Miklošič. — „Le roi est mort, vive le roi!“ — „Ima tomu nekoliko godin, što su naši dokazivali, kako je stari Srēm Rimu careve podavao krvi Slovinske; nu meni je bolje dokazano, piše Fr. Kurelac (v. *Recimo* koju. 1860. str. 6, 7.), da su Kopitar i Miklošič (i to dva cara slovinska) iz krvi naše braće potekli, nego ti carevi rimski iz naše“. — „Sein berühmter Schüler, Nachfolger und würdiger Erbe seines Ruhmes... Wozu Kopitar den Grund gelegt, oder was er nur einfach projectirt oder skizzirt hatte, das ist von seinem Schüler und Freunde Miklosich, den wir Slovenen mit Stolz den Unseren nennen, erweitert und aufgebaut worden“, terdi dr. Klun (cf. *Oest. Revue* II. 1864. S. 63. 65.). — Da je to res, pripoznava dr. Miklošič sam v mnogih spisih svojih. Tako na pr.:

7. *Vita S. Clementis episcopi Bulgarorum 1847. Græce. Edidit Fr. Miklosich. Vindobonæ. Manibus Kopitarii gratus discipuli animus.* — V „*Lexicon linguæ slovenicæ veteris dialecti*“ Vind. 1850 piše v posvečbi: „Abhinc annos fere triginta Kopitarius promiserat editurum se lexicon linguæ palæoslovenicæ et effecerat, ut harum rerum studiosi hoc sagacissimi philologi opus magno cum desiderio expectarent. At vir celeberrimus vitam finiit, quin opus, quo philologia slavica carere non potest, edidisset: quæ paraverat, in bibliotheca lycei Labacensis servantur. Nos igitur ex eo tempore, quo amicum et magistrum mors nobis eripuit, ut perficeremus, quæ illi ad finem perducere concessum non erat, id agebamus etc.“. — V predgovoru k „*Monumenta linguæ palæoslovenicæ e codice Suprasliensi*“ Vindob. 1851 pravi: „Priora centum duodeviginti folia habes nunc in bibliotheca lycei Labacensis, quo cum libris Bartholomæi Kopitarii venerunt... Bibliotheca lycei Labacensis servat etiam totius codicis apographum factum manu Bartholomæi Kopitarii“. — V „*Slavische Bibliothek*“ Wien 1851 priobčuje najprej „*Bartholomäus Kopitar. Selbstbiographie*“ (pg. 1—18) in rekši v predgovoru: „Kopitar's prolegomena historica sind zwar in der Pariser ausgabe des Rheinser evangeliums abgedruckt, allein da dieses buch so wenig verbreitet ist, dass mir in Oesterreich nur zwei exemplare

bekannt geworden sind, so glaubte ich den freunden der slavischen geschichte einen dienst zu erweisen, wenn ich diesen durch inhalt und form gleich ansgezeichneten aufsatz abdruckte“ — kaže ga str. 57—84 z naslovom: Bartholomæi Kopitarii Prolegomena historica in Evangelia slavice, quibus olim in Regum Francorum oleo sacro inungendorum solemnibus uti solebat ecclesia Remensis. Caput I. Unicum liturgiæ slaviciæ privilegium. II. Christianismi in Slavis initia. III. Seculum Caroli Magni. IV. SS. Cyrillus et Methodius. V. Ulteriora liturgiæ slaviciæ in Occidente festa. VI. Methodiani seculi recapitulatio. VII. De codice Remensi. — Leta 1857 priobči „Barth. Kopitar's kleinere Schriften sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen, ethnographischen und rechts-historischen Inhalts“. I., kteremu ima nasledovati še knjiga II. — L. 1860 je dal na svetlo „Zum Glagolita Clozianus“ z naslednjo vpeljavo: „Zu den bedeutendsten Erscheinungen auf dem Gebiete der Slavistik seit Dobrovský's Epoche machenden Institutiones linguæ slaviciæ dialecti veteris Wien 1822, gehört unstreitig der 1836 in Wien von B. Kopitar herausgegebene Glagolita Clozianus, ein aus zwölf Blättern bestehendes glagolitische Fragment von hohem Alter. Die Bekanntmachung dieses Denkmals hat die glagolitische Frage wieder ange-regt, und dem Herausgeber gebührt das Verdienst einer Restitutio in integrum der Glagolica mit Erfolg angebahnt zu haben“ itd. — Primeri tudi znameniti sostavek njegov „Glagolitisch“ v Ersch- u. Grubers Allg. Encyclopädie der Wissenschaften u. Künste itd. in rad porečeš s Kurelcem: „Kopitar i Miklošič — dva cara slovinska“. —

Kopitar — Kritikal. Zarano začne žgati, komur kopri va je mati. — Kopitar je zgodaj jel otresovati jeziček. Kakor opisuje sam, je v prvem latinskem razredu součencem na občno radost učitelju Nemcu popravil narekovanje: do, das, dare, davi, datum; avis m., in v šestem, v tedanji poeziji, je profesorju, Aeneid. IV. 611. meritumque malis advertite numen — beročemu „malo“ — hipoma ugovoril: „nix nutz, esset enim hiatus“, na kar ga je isti prof. Penzel ponosno vpisal v zlato knjigo, češ, tako je prav, tako naj učenec umno sodeluje. — Enak „hiatus“ je nastal med njim in Vodnikom o znani priliki, in vsled njega je došla Slovencem slovnica Kopitarjeva.

Sreča, presreča bila je zanj, da je prišel l. 1799 k blagemu baronu Ž. Zoisu v hišo, kjer je s perva podučeval njegovega sestrinca (e sorore nepotem), potem — njegov knjižničar in tajnik — po doveršenih šolah gimnazijskih in licejskih — učil se samotež mnogoverstnih lepih in koristnih nauk. Po francoski se je bil navadil nekoliko že v četerti šoli, do dobrega v rodbini Zoisovi; tako tudi po laški in angleški. Latinski je znal pisati, da malokdo tako; posebno veselje je imel do gerškega jezika. Marljivo se je vkvarjal s prirodopisjem in naravoznanstvom. Da

slovenščine pri Zoisu ni zanemarjal, to se vé, in omenjena slovnica njegova pričuje, da je Kopitar vže l. 1808 dokaj poznal vso slovanščino. Na Dunaju je celó zgodaj prišel k znanstva najobilnejšemu viru, v pridvorno bukvarnico, ter je v njej dospél do prvega čuvarja. Tje so prihajali iz vseh krajev raznih jezikov in narodov učenjaki, s kterimi se je seznanil, z mnogimi res poprijaznil, da jim je dopisoval poslej malo da ne v vseh jezicih. Prijatelji so mu bili mimo slovanskih nemški nekteri velikani učenosti n. pr. Göthe, Grimm, Schlegel, Humboldt (nunc slavicas linguas adgreditur me duce), Bopp i. t. d. Mnogo mu je koristilo, da se je prej vsaj dvé leti učil pravdarskega ali pravoslovja, in kakor modremu učenjaku vsakemu, tako je tudi njemu duhovno znanje doverševalo živo dejanje in pametno potovanje na pr. po Nemškem, Francoskem, Angleškem, Laškem i. t. d.

Da se more prav presojevati Kopitarjevo dejanje, mora se vedno v čislih imeti njegovo stanje. Bistrega uma in učen, da mu malokdo bil je kos, vladal je v časti in oblasti — c. r. censor et custos — augustissimo Austriae imperatori a bibliothecae palatinae custodia — q dobi samoderžateljski, o kateri na pr. gledé le na posamno stroko piše Palacky: „Es durfte vormals, unter der Herrschaft der k. k. Censur, nicht gesagt und nachgewiesen werden, dass es zunächst der Geist und das System der damaligen Regierung war, was sich dem Gedeihen und Aufschwung der böhmischen Geschichtsforschung und Geschichtschreibung am meisten entgegenstellte itd. (Zur böhm. Geschichtschreibung pag. 2)“ — Poleg tega bila je cerkev in država združena tedaj — v lastnih nazorih — o verstvu in narodovstvu. Kar je bilo dotlej — do l. 1848 — proste in priproste svobode premalo, tote je odslej povsod menda preveč. — Kopitar je imel oster um, ostro slovo, ostro pero. — Da človek v stanu, kjer se mu vse klanja, postane ponosen, in kritikar v strastni borbi postane „recitator acerbus, qui fugat indoctum doctumque (Hor. de art. poet. v. 474)“, kdo bi se temu čudil? Censura je čestokrat caesura! —

„Der grösste slavische Kritiker unseres Jahrhunderts, B. Kopitar“ — to hvalo rojaku našemu daje dr. J. Hanuš v „Slav. Bibliothek“ II. 1858 str. 201. — In v „Selbstbiogr. Kl. Schrift. 12.“ se bere: „Nur über die Streitschriften, denen ein eifrigthätiger Schriftsteller um so weniger entgehen mag, je höhere Interessen er bespricht, erlaube man ihm noch ein paar Worte“ etc. — Koj perve leta je Kopitar v Beču razun s Slovani mnogo občeval z Novogerki, z Vlahi ali Rumunci, z Albanci. Ker je bil krepak v klasičnem in modernem jezikoznanstvu, ga le-ti v svojih narodskih domnévah niso mogli begati. Sodija ali censor v slovanskih, vlaških in novogerških knjigah je vzlasti zanimival se o poslednjih, češ, koliki pospešniki so nekdanji Gerki

bili vsem naslednjim narodom v vedah in umetnijah, v koliki živi vzajemnosti so sedanji z rojaki Slovani, in kolike pomembe je gerščina še posebej cerkvi vzhodnji.

a) O gerščini nastane Kopitarju prva književna borba. — O vzbujevanju gerškega naroda v sedanjem veku vzbudila se je tudi razprava o istiniti gerški izreki. Učenjaki so se ločili na dvojce (de linguae hellenicae pronuntiatione Reuchliniana et Erasmiiana). Prof. Hermann Neidlinger v Melku priobči l. 1814 o uni sostavek v „Wien. Allg. Lit. Ztg.“ — Njemu nasprot oglasi se Kopitar, a jako skromno. — Profesorju se ta skromnost zazdva slabost, in spiše v Göttingenu natisnjeno knjigo o tej ne vedoč, kdo mu je nasprotnik. — A sedaj presodi vso reč na tanko v „Wien. Jahrb.“ Kopitar, s katerim si je profesor prijateljsko dopisoval, in bil je — mir besedi. — Koliko se je Kopitar še pozneje zanimal o gerščini, kažeta na pr. spiska 19. in 20. v „Hesych. gloss. discip.“ (De linguae graecae aevo Pericleo pronuntiatione. Bona spes linguae graecae illustrandae e slavica itd.). —

b) Druga književna borba bila mu je rumunska. — Vlaški protopop P. Major spiše in da na svetlo zgodovino o Vlahih ali Rumuncih v Daciji. Kopitar jo presodi v „Wien. Allg. Lit. Ztg.“, a se ne vjema s pisateljem ni o narodu ni o pravopisu njegovem. V propagandi olikovani protopop, meneč, da je presojevalec njegove knjige razkolniški metropolit ilirski, znosi se bridko nad pravoslavnim prelatom, kedar je Kopitar bival v Parizu. Domu prišedši le-tá sporoči spisovatelju koj, da on — katoličan — je naznanil omenjeno delo, a dobí jih nato še on nekaj — grobih. — S kterimi inostranskimi t. j. neslovanskimi ljudmi se je Kopitar književno še prepiral, tukaj ne morem razkazovati; povem naj torej le o nekterih slovanskih. — O Rusih, Veliko- in Malorusih — je Kopitar marsikaj pisaril, a dokaj častno (cf. Gramm.; Glag. Cloz.; Hesych., na pr.: „sunt enim docti Russi longe justiores quia acutiores quibuscunque . . .“ pag. 72.), in prijatelji so mu bili sloveči ruski učenjaki, na pr.: Vostokov, Pogodin itd. — Drugače je bilo s Poljaki. —

c) Tretja književna borba njegova je bila poljaška, in sicer: „De trilingui (latino-germanico-polonico) psalterio San-Florianensi in Austria superiori.“ — Kopitar je ta spominek imel v delu, pokaže ga poljskemu grofu, in ta — comes Stanislaus Dunin-Borkowski — ga da l. 1833 po svoje na svetlo z naslovom: „Psalterium reginae Margarethae.“ — Na to ga prime Kopitar l. 1834—1835 v „Jahrb. oest. Lit.“ in naposled še v lastni knjižuri: „Anti-Tartar od. Herstellung des Thatbestandes in Sachen der Wiener „Editio Princeps“ (1834) des ältesten Denkmals der polnischen Sprache, nämlich des polnischen Drittels des (nicht Margarethen — sondern) Elisabeth-Hedwigischen Psalterium trilingue (A. 1300—1370) zu

St. Florian in Oesterreich gegen den plagiarischen Roman eines Tartaren. Als Ms. für Freunde herausgegeben von Leberecht Hassenschelm. Stockholm, bei A. Bonnier. Druck von Breitkopf und Härtel^a. (Cf. Hesych. str. 28—30. 71: . . poterat nos rectius nosse . . sive denique e nostro Antitartaro.) — Izmej Poljakov je Kopitarju nasprot pisaril Maciejowski, o veri in liturgiji slovanski, češ., da so Slovani sploh najprej bili „christiani ritus graeci“, potlej pa mnogi po rimskih papežih in nemških cesarjih bili prenaklonjeni „ad ritum latinum seu catholicum“. — O tej stvari razpravlja Kopitar tudi v „Hesych.“ nekaj str. 56—58 in nekaj str. 67—71, dokaj režno, v sestavku: „De W. A. Maciejowski ad Slavorum historiam, litteraturam et legislationem commentariis lingua polonica editis Petropoli et Lipsiae 1839, 8. voll. II.“ —

d) Četerta književna borba mu je bila česko-slovaška, in sicer o staročeskikh spominkih, t. j. o rokopisu Zelenogorskem in Kraljevdvorskem, o liturgiji slovanski in o česki povéstnici. Nasprotniki so mu bili Palacký, Šafařík, Kolár i. t. d. — S perva se je bil Kopitar jako oveselil unih spominkov, češ., to so spominki neprecenljivi v pesniškem, zgodovinskem in starinoznanskem obziru (cf. Vaterl. Bl. f. öst. Kaiserst. 1819); pozneje je pa z Dobrovskim vred dvomiti jel o njihovi istinitosti. — Razun tega se v nekterih rečéh ni vjemal s Palackim, o čegar povéstnici je pisaril v razne časnike pod izmišljenim imenom „Cosmas Luden“, posebej v „Gersdorfs Repertorium“, dokler je razprava postala strastna in celó policijska. — O njej se v „Selbstbiogr. str. 13, 14“ piše nekako pikro in prikrito: „Sein . . . noch hangender Streit mit der Clique der Hyperpatrioten von Prag ist durch die gedankenlose oder parteiische Redaction des Leipziger Repertoriums ohne Noth gesteigert worden. Kopitar hatte es endlich nöthig gefunden über das Treiben dieser Clique ein wohlbegründetes Wort zu sagen . . . Er hatte nämlich, wie jeder Kritiker thun muss, gesagt, dass man z. B. vom Fragment der Libuša, dessen Unechtheit Dobrovský in den Jahrb. umständlich erwiesen hatte, und dergleichen spuriis in der Geschichte keinen Gebrauch machen dürfe. Der unberufene und unberechtigte Redacteur änderte diess in „keinen so ausgedehnten Gebrauch“. Seit jener Zeit verging Kopitar die Lust, was immer in ausländischen Blättern drucken zu lassen“. — Tako je v „Hesych.“ brez dokazovanja oponovil svoje sumnjičenje v sestavku 16: „De veterum codicum bohemicorum insperatis inventionibus, non sine causa suspectis“, kjer oponaša celó: „At quid si eadem suspicione (qua Liubussae iudicium; querelae amatoriae in ripa Veltavae fluminis; fragm. evangelii S. Johannis) laborent minus diligenter examinatae Glossae bohemicae in Salomonis glossario MS. et ipsae cantilenae Reginohradecenses, simillimae, iudice Grimmio, Serborum cantilenis prius editis, quarumque non injuria

eas credas recentis Bohemici poetæ imitationes“. — Hudo, prehudo poprijema prej imenovane pisatelje tudi v razstavku 17. in v pristavku II., češ, Kolár (Kollarius . . Pesthiensis), Šafařík (Schaffarikus, prej Sáfáry, Szafarzyk, Ssafarzyk, Slovacus protestans i. t. d.), Palacký (Palackus, Pantilius, Cimex (cf. madj. palaszka stenica); . . homo suo judicio Bohemiae nisi et Germaniae historicorum princeps . .), . . qui quamvis nonnisi semibohemi, et heterodoxi, tamen non sine aliquo qualicunque suo merito nunc praesidere videntur parnasso bohémico, imo nec hoc tam amplo Bojohemi regno contenti etiam Illyrici imperium affectant! . . Nos interim rideamus scholam historicam Bohemiae, in qua Palackus se et Schaffarikum statuit summi Dobrovii successores. Videmus quidem sedentes hos ambos in cathedra unius Dobrovii, sed negamus esse successores, quales e. g. fuere Aristotelis aut Platonis, continuantes doctrinam magistri etc.“ — O rokopisu Zelenogorskem in Kraljevdvorskem sta l. 1840 oglasila se skupaj Palacký in Šafařík („Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache“), a razvname se o tem pravda, ktera teče še vedno. Najnovejša — vplanska — nasprotnika sta A. V. Šembera v Beču, in A. Vašek v Bernu, ktera pa češki učenjaki (na pr. Jireček, Brandl, Vymazal, Gebauer i. t. d.) verlo pobijajo. — „Die Frage über die Aechtheit der Königinhofer Handschrift“ imenuje Palacký (Zur böhm. Geschichtsschr. 1871) str. 193 „die zunächst österreichisch-polizeiliche Frage“; in str. 192 piše: „Die viel besprochene Streitfrage über die altböhmisches Handschriften überhaupt ist bis heute weder abgethan, noch hinlänglich aufgeklärt; von jeher hat der zelus daran mehr als die scientia Theil genommen, und zwar von beiden Seiten; ja selbst die hohe Staatspolizei blieb ihr nicht fremd“. — Iz tega se marsikaj pojasnuje. — „Hanka je vitez, ako je (posito non concessio) ponaredil omenjene knjižne spomenike, in čudi naj se svet duhovitosti njegovi, in javaljne zna Vašek ali celó Šembera podati nam kaj sličnega“! mora človek na vse to reči. — Kako gorki so Čehom — Nemci pa še nekteri, o tem čivkajo vrabci po strehah. — Kopitarjevo bridkost do Čehov je nekako podedoval naslednik (cf. Entgegnung auf herrn Wenzel Hanka's alberheiten und lügen. Slav. Bibl. I. 1851. S. 267—321). — Bridko je tudi, kar pravi Palacký: „In der ganzen gelehrten Slawenwelt hatte das Schicksal mir für meinen ganzen Lebenslauf nur zwei hervorragende persönliche Gegner, ja unversöhnliche Feinde beschieden: den k. k. Hof-Slavisten Kopitar seit 1830, und den Museumsbibliothekar Hanka seit 1826, beide bis zu ihrem Tode“ i. t. d. — O knjižnem boju svojem se Palacký v že navedeni knjigi str. 145—153 na drobno spoveduje: A. Streit mit Barth. Kopitar. 1) Antwort auf eine Recension in Gersdorfs Repertorium, vom J. 1838; 2) Zuschrift an Herrn F. A. Brockhaus in Leipzig (v čegar „Convers.-Lexicon der Gegenwart“

je Kopitarja opisal brez Palackove vednosti dr. Kreuzberg v Pragi); 3) Beschwerdeführung bei der k. k. obersten Polizei-Hofstelle; in — sam sebe umiva, a vendar pomniti je tudi tukaj:

Da se resnica prav spozna,
Čuti je treba oba zvona.

e) Peta borba njegova naj se zove karantansko-panonska ali bulgarska (bolgarska), ki se suče o prvem književnem jeziku slovanskem, v katerem sta učila, pisala ter službo božjo obhajala slovanska blagovéstnika sv. Ciril in Metod, in v katerem so se nam ohranili naj-starejši slovstveni spoméniki. Kopitar je ven in ven terdil, da je le-tá jezik karantanski v širjem smislu, ali panonski, t. j. jezik naših pradedov, ter je v tej dedovini z zapadnimi Slovenci najbližje strinjal vzhodnje Slovence t. j. Bulgare. Pred njim so v istem smislu pisarili že rojaci njegovi, na pr. Bl. Kumerdej, J. Japel, V. Vodnik; to je ponavljal M. Ravnikar, spričeval U. Jarnik, učil Fr. Metelko; in kar z neko sveto vnémo v vseh svojih spisih dokazuje J. Kopitar, to znanstveno doveršuje naslednik njegov dr. Fr. Miklošič. Toda oba imata v tem nauku še dan danes dokaj nasprotnikov. — Sad novejših učenostnih preiskav o tej stvari sem priobčil l. 1860 po gimnazijskem letniku Ljubljanskem v sestavku: „Slovanskega cerkvenega jezika pravoime, prvotna domovina in razmera proti sedanjim slovanskim jezikom“. — Sicer nam je vprav Kopitar dotlej največ povedal bil o Bulgarih in njihovem slovanstvu v „Glag. Cloz.“, vzlasti v „Hesych.“ na pr.: De psalterio slavico Bononiensi; de Evangelistario Vaticano s. Assemaniano (cf. Rački l. 1865 str. CXIV.—CXV.) glagolitico familiae Bulgaricae; de tabulis bulgaricis i. t. d.

f) Šesta knjižna borba bila mu je serbska (sloveno-serbska). — Serbi so pisarili v stari slovenščini, pa so jo preminjali po svojem živem narečji; vendar jim je celó v liturgiji tako ostaréla, da je prosti ljudje niso več umévali, in da je težave delala že bolj olikanim. Prosti narodov govor se je lepo uterjeval, in v njem so se razširjevale mične domače pesmi. Kopitar se je zanj popolnoma vnel, in Vuku svetoval, naj po vzgledu Dositeja Obradoviča, o katerem je prav rad pisaril, prosti ljudski govor povzdigne v književni jezik serbski, kar se je tudi zgodilo. Po njegovem nasvetu in trudu je Vuk Stefanovič vredoval narodne pesni, spisal slovnico in slovar, vravnal azbuko nekoliko po latinici i. t. d. A temu nasprot so se hudovati jeli pravoslavni popi ter neznansko grajati i Vuka i Kopitarja, kateri je sproti vse Vukove knjige hvalno presojal in živo priporočal. Sicer je Kopitarju serbska stvar jako bila pri sercu. Bil je znan z mnogimi pravoslavnimi knjižniki, in nekterim cerkvenim predstojnikom celo prijatelj, in je njihove zasluge vseskozi čislal; drugi

so ga zopet hudo čertili; na pr. Steph. Stratimirović (r. 1757, u. 1836), metropolita Carlovicensis (somnia... natus... auctumque etiam insanabili Metropolitae in ecclesiam occidentalem odio; quo eo devenerat amentiae, ut plane negaret unquam fuisse SS. Cyrillum et Methodium, quippe qui ferrentur Papae antiquae Romae paruisse! Pari in Romanos odio laborant et protestantes passim, minus tamen ridicule, utpote graecis facile doctiores: Schaffarik e. g. et Palackus i. t. d. Hesych. pg. 69); Lucian. Mušicki (r. 1777, u. 1837), Archimandrita monasterii Šišatovac, kterega že l. 1822 v „Dobr. Instit. str. 706“ preslavlja, češ, Serborum Horatius, et cultioris Europae literarum aequae ac suae gentis utriusque linguae scientissimus; Gerasim. Zelić (r. 1752, u. 1827), Archimandrita Krupensis in Dalmatia, čegar žitije, njim samim na svet izdano, opisuje l. 1824 v „Jahrb. österr. Liter.“ — Vže spiski, kar jih je v I. delu „Kop. Klein. Schrift. 1857“ o serbsčini, o Serbii, zedinjenih in nezedinjenih, v Avstriji in zunaj našega cesarstva, kažejo dovolj, kolikanj se je zanimal Kopitar zanje in za njihovo napredovanje. Znano je, koliko je občeval z Vukom Stefanovičem, za čegar slovstvo si je zdaj tudi njegov naslednik dr. Fr. Miklošič pridobil neprecenljive zasluge. Ravno omenjena zveza pa mu je naklonila grajanja brez mere pri pravoslavcih (cf. Ost u. West. 1864), in morebiti nikjer nista tako zlobovito opsovana Kopitar in Vuk, kot v knjigi, natisnjeni v Parizu l. 1858: „Les Slaves Occidentaux“. Vuk je v njej opisan največje budalo, ktero ni znalo prevideti černih namer Kopitarjevih. Le-tá — v službi katoliške Avstrije — namami Vuka, da serbsko abecedo prevredni nekako po latinski ter se loči tudi v besedi od dotlej navadnega načina staroslovenskega in ruskega, in vse to na ljubav sovražnim katolikom, za ktere se je v slovanskih rečeh poganjal Kopitar — „également célèbre par son érudition et par l' influence pernicieuse qu' il a exercée“ (cf. Književnik I., 4.)! —

g) Sedma borba njegova bila je ilirska in posebej hrovaška. — „O bone mi Gai, quis te malus abstulit error“ — vzdihuje Kopitar (v. „Hesych.“ 19 str. 59) ter norčevaje o njegovem prejšnjem imenu Ludovicus (clarus bellator) in o sedanjem Ljudevit (tyrannicus — populi debellator) kaže, da je Gaj l. 1830 v Pešti za svoje rojake sprejel česki pravopis, češ, da je organiški, in l. 1836 besedo dubrovniško (linguam — reipublicae olim — ragusinam), češ, to je novi jezik ilirski, in sicer po nasvetu Kolarjevem in Šafaříkovem. — Sanjarili so tedaj mnogo o slovanski vzajemnosti. — Najprej so hoteli v ilirščini zediniti Hrovate in Serbe, s temi skleniti Slovence in Bolgare, ~~ter~~ vstvariti tako vsem Jugoslovanom književni jezik — ilirski, in — kedar se pridružijo Ilirom na vzhodu Rusi, na severju Poljaki in Čehi, nastanejo štirje véliki slovstveni jeziki, iz katerih se naposled vstroji vsem

edin književni jezik slovanski. — Dobra, lepa misel, kaj ne? — Temu učenju in prizadevanju je vendar hudo oporekal Kopitar, češ, edin pisemni jezik Slovanom še ni mogoč; tudi se ne stvarja po takem načinu, (sed — sive imperio sive litteratura); vseh narečij slovanskih se po Grimmu sme šteti dvanajst, in vse te dvanajstere morati v štiri velike ali glavne narečja — more se le „jure belluino“. — Te in take učenjake pika tudi Prešernov seršen (str. 113):

Bahači čvetero bolj množnih Slave rodov.

Čeh, Poljak in Ilir, Rús svoj 'zobraziti jezik,

Njih le mogočni ga ród ima pravico pisát';

Beli Hrovat, Rusnjak ne, Slovak ne, z Slovenci ne drugi,

Tim gre Slave pesám, lájati, tace lizát'.

Kakor to stran Donave bivajo trije rodovi slovenski: 1) Slovenci, 2) Bolgari, in v sredi 3) Serbi, katerim stari pisatelji pravijo časih Serbi, časih Hrovatje; tako so razločevati vsaj tri lastne narečja med njimi, in — ko bi hotli ravnati po prej omenjenem načinu, potlačili bi bolgarski in panonski Sloveni v sredi Ilire t. j. Hrovatoserbe ali Serbohrovate; a — ker nikomur nočemo delati krivice, pšimo vsakteri v svojem domačem narečji, je primerjeva je z drugimi, vzlasti s klasičnima — gerškim in latinskim:

Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,

Si Patriae volumus, si nobis vivere cari.

Vse drugo izročimo Bogu, kateri venča vsakega, ki se je po postavi vojskoval. Dokaj po postavi smo se vojskovali vže skozi tri stoletja Sloveni; srečno in veselo se borijo sedaj Serbi obreda gerškega, in tudi latinskim (Ragusinis Dalmatisque) ne bodi kaj oponošeno; sed — „jure dolemus provinciale Croatiae, cujus caput est Zagrabia, tristissimo exemplo deseri a suis non solum filiis, malentibus in ragusinam silvam (Dubrovnik slavicum Ragusae nomen, est a dubrava, silva) ligna ferre, quam miserae succurrere patriae, sed etiam filias tentari ab his silvestribus Faunis ad eandem impietatem!“ (Cf. Draškovičev: „Ein Wort an Illyrien's hochherzige Töchter“ i. t. d.). — To razkazuje nekako Kopitar v sestavku: „De Gaji nunc Ljudeviti (olim Ludovici), duplici molimine novarum tabularum tam linguae quam scripturae Croatarum Zagrabienisium“. — V poslednjem pa, kjer podaja svoje nasprotnike gledé na začetje slovanske liturgije v Panoniji i. t. d., piše (str. 70): „Illi (Kollarius, Palackus, Schaffarikus) vero, mortuo suo in Carniola doctissimo quidem sed et inconstantissimo socio (t. j. Mat. Čop), in reliqua Pannonia quaerere alios; et invenere satis se dignum Gajum, qui posteaquam magnis Croatici Phaëtontis excidit ausis, horum hortatu majorem Illyrici universi curram conscendit, adjutus...“ —

Bilo je l. 1835, da je Ljudevit Gaj (r. 1809, u. 1872) vesel, da Horvatska nij još propala, jel izdajati Novine Horvatske i Danico

Hrvatsko v kajkavščini i v tedaj običnem pravopisu; a — l. 1836 hipoma jame priobčevati v českem priravnanim pravopisji Novine Ilirske i Danico Ilirsko v štokavščini, in — kar je naš Vodnik popeval l. 1811 v svoji „Iliria oživljena“, videl je i Gaj, da „En zarod poganja — Pre-rojen ves nov.“ — Ilirija vstaja in z njo nekdanje orjaštvo ilirsko in ž njim krepko slovstvo s svojo lastno dobo, in v njem se prikazujejo po Vodnikovih in Zupanovih popevkah verli Slovenci na pr. Jarnik, Žemla, Drobnič, Ravnikar, Kobe, Pintar, Majar, Terstenjak, Raič, Razlag, in vzlasti goreči Stanko Vraz. — Kopitar pa hud, in to do zadnjega vzdihljeja. — Na to méri v „Zabavljivih napisih“ Prešernovih (Poezije. 1847. str. 113):

Daničarjam.

Dobróvski.

„Perjatelj! ki 'z svetá prideš, mi povej po pravici“,
Dobrovius modrost praša Kopitarjovo:
„Al Dubróvničánov, serpski, al mar verli hrovaški
Jezik pišejo Gáj, Gája goreča druhal?“

Kopitar.

„Gáj daničár, daničarska druhal? svoj pišejo jezik,
Slavšine tí južnih sò janičarji dežel“.

A — s kolikim vspéhom? — Doba bila jim je krasna, zlata, a — kratka, mimo šla! — L. 1840 je sicer pisal Prešernu Stanko Vraz (Děla. V. 1877. str. 202): „Kennst Du Kopitars letztes Werk? Es hat uns wirklich mehr genutzt als geschadet. Herr K. hat in Croatien den ganzen Credit verloren“. — In l. 1842 Muršecu (str. 325. 326): „Šta je od Macuna? — Šta, za Boga radi Caf? Već će biti doskora godina danah, što nimam od njega ni traga ni glasa. — I od Miklošića nečuje se ništa. Čuo sam od mnogih našinacah, što su došli iz Beča, te kažu da se je s Kopitare m srepio kao Orestes i Pylades t. j. složan i jednodušan — neprijatelj ilirštine. Šteta za toliku glavu! I opet se kod njega uzistinjuju one reči: I najbolja glava bez dobroga srca nevalja“. — Po teh in onih strocih diši mladinski spis: „Hrvati od Gaja do godine 1850.“ — Kulturno-istorijski i književni pregled. Napisao Ivan Milčetič (cf. Hrvatski Dom. Zabavnik III. 1878. str. 152 do 218.). Kopitar se opisuje v njem jako neprijazno, in o koncu veli se (str. 166): „Vidi se, kako znade gdje kad strast zavesti i učenjake. Vraz je tomu tražio uzrok u neplemenitosti srca.“ — Vrazu pa je v spomenico zložil Prešern (str. 113) zabavljiv napis:

Naróbe Katón.

Od drugih manjši in častèn mánj rod je slovénski,
Lakota slave, blagá, vléče pisarja drugám.
Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni;
Stanko Slovincov vskòk, Vráz si narobe Katón.

In — oj osoda! — l. 1851 umre Vraz, i l. 1851 umre ilirizam nesrečno porodivši sina dva, ktera — srbizam i hrvatizam — sta ven in ven v razpertji zavolj dedine očetne ter se kruto prepirata zavolj dedine materine, kakor nekda rodna brata — ljuti Hrudoš i Staglav hrabri (cf. Libušin soud)! — Spominjajo nas tega razne novejšje pisarije hervatske in serbske, v kojih se hervatstvu na primer pretf ne le z madjarstvom, ampak že tudi s serbstvom! — Tako piše Stojan Novaković v svoji serbski slovnici l. 1879: „Hrvati srpski jezik primili radi književnog jedinstva (mesto svoga oblasnog dijalekta) pa ga sad i hrvatskim zovu“ (str. 23); a temu se upirajo Hrovatje! — Po smerti Vrazovi so celo javno vstanovili, naj v prihodnje edini jim jezik — samo v dveh narečjih — hervatskem in serbskem — zove se hervatskoserbski ili serbskohervatski jezik; a — sedaj veli i dr. Miklošić (Vergl. Lautl. II. 1879), da je nepravilen izraz „jezik srbski ili hrvatski“, češ, to sta dva lastna jezika! — Nedavno smo trije rodovi slovanski na jugu ločili se jezično po besedicah „kaj, ča, što“ tako, da Slovenci smo kajkavci, Hrovatje čakavci, Serbje štokavci; a — sedaj terdijo Hrovatje: Vse to troje smo mi sami — štokavci, čakavci i kajkavci! — Vzlasti ne marajo slišati o tem, da je njih kajkavsko narečje prav za prav slovensko. —

„Na hervatsku književnost spada još na někoi način i literatura one grane našega naroda, koja u današnjoj gradjanskoj Hèrvatskoj stanuje, i to u županijah Zagrebačkoj, Varaždinskoj i nêgdašnjoj Križevačkoj, piše A. Mažuranić (cf. Ilirska Čitanka za gornje gimnazije. I. U Beču. 1856), a to ne samo radi političnoga saveza i naravske blizine narčja, nego još većma zato, što je ta grana već od posljednjih 100 godinah svoje izvorno Slovensko ime, koje se izključivo u svih njezinih starih piscih (kao su: Pergošić, Vramec, Habledić, Bèlostènec i. t. d.) nalazi, s Hèrvatskim imenom zamènila“. Potem se hvalijo ti Slovenci, da so v XVI. veku pričeli prav pametno z nevezano besedo, s prozo, ktera je v pravilnosti in čistoti verhunc doseгла v evangeli-staru biskupa Petretiča (1651) in v Habledičevih knjigah (1674), da so svoje (ne dosta po zakonih štitjeno) Slovensko ime premenili na Hèrvatsko: „tako opet u najnovije doba dadoše rēdki primēr mudrosti, kad su, ponajviše potaknutjem dra. Ljudevita Gaja, ostavivši svoje prirodjeno kajkavsko narčje, svojevoljno još i čisti hervatski jezik za svoju književnu porabu primili.“ — Jako znamenite so resnice, koje v tem oziru svojim rojakom drobí Frane Kurelac (v. Recimo koju. Karlovac. 1860.) str. VI. na pr.: „Slavonac ime odista je samo izvrnuto ime Slovenac; i po većoj česti današnje Slavonije govorilo se slovenski ne samo nekad, nego i sada; po nekih stranah i mužko i žensko, a po nekih samo žensko: er muževi iduće k medji turskoj na stražu, i

s Hrvati se sastajuće i sa Srbiji mnogo su već od njihová jezika poprimili, i već povse sa njihovu se navrnuli“. . . . „Bile su dvě Slavonije, gornja i dolnja. Zvale su se jednim imenom, er se u jednoj i drugoj slovenski govorilo; nu gornja se običnije Croatia zvala, er je iza Slovenac sědio narod hrvatski; koje ime susědni Slovenci prevrnuše u horvatski, i sebi ga prisvojivše Horvatmi se prozvaše“. . . „Čudna je s Hrvati i Slovenci. Ko su oni bili 16. veka, a ko blasmo mi? Tako na blizu, a kobi tako razlike! . . Za čim Gaj toliko nastojao, da nas sbije vse pod jednu knjigu, to je istom od male česti uspělo . . A jao si ga ovci, kój svoje runo bude težko . . Čim se dakle jezik naše susědne braće tako očistio, obogatio i uzvisio; . . mi Hrvati zagazismo . . A jedne smo krvi mi i Slovenci, pa kako to, da u nas nauk nikako cvasti neće?“. . Na to pripoveduje, kako mirno so se Slovenci poprijeli novega pravopisa českega, kako hitro so se poprijemali po Gaju jezika ilirskoga, da si bi po zakonih tanke filologije kaj vgodno mogle se razmakniti meje književne Slovenije. Tedaj o teh prepirih: „Kako je postupao Slovenac? . . Zašto nije bućio po novinah? zašto nije dokazivao, da je Habelić, da je Prgošić i. t. d., da su vsi ti, rodjeni u današnjoj zemlji hrvatskoj, svoj jezik imenovali slovenskim? da je biskup Zagrebački, Petretić, svoju crkvu zvao slovenskom? da je Kopitar za vse kaj-kavce rekao, da su Slovenci i. t. d.“ Pohvalivši Slovence zarad djanske modrosti in slovenščino zarad nje pravilnosti v oblikah in bogatosti v besedah veli Kurelac v I. razdelku (str. 1—13) naposled: „Ne znam knjige, kojoj Bog tako dosudio kako slovenskoj . . dok ne planu za vremena našeg žizan tako děvojačka, pogodna i mila, da se nje uspěhu nadivit ne možeš, uspěhu uza tolike neprilike, u tolikom siromaštvu, da joj se može reći: ruža usred trnja. Ko te goji, ko te nataplja slovenska zemljice? Ko je tvoj ogradnik, ko tvoj polivčija, da je tvoj ograd tako lěpo urodio, da tvoje cvětje tako mило diše?“. . — „Mi današnji Hrvatjani, jadikuje o koncu (str. 158. 159), najbolje poznajemo narečje srbsko; bolje nego svoje, bolje nego slovensko . . Slovenac u knjizi slovinskoj homo novus . . nu je zadnjih godin Slovenac takovim se pobornikom ukazao na borišču pismenom, da nam ga je odmah po ramenu plěsnut, i pravim ga vitezom uznat i proglasit . . Nu sada je doba, da vsaki nas — Srbín, Hrvat, Slovenac — i vsi skupa te rane izvidamo, da ozdravimo, i da ogradimo sgradu nove knjige i jedinstva našega“. —

Kar je o Slovencih učil Kopitar, to pripoznava A. Mažuranić, to terdi Fr. Kurelac, to kaže M. Valjavec v živih vzgledih na pr.: „Narodne pripovjedke skupio u i oko Varaždina“ (1858. 8. str. 315); isto poterjuje dr. Miklošić, ki o teh in enacih zbirkah v „Slav. Bibliothek“ (II. str. 196. 170) piše: „Die vorstehenden zwölf chorva-

tisch-slovenischen Märchen sind aus einer grösseren Sammlung von Märchen entlehnt, welche Herr Mathias Valjavec in der Umgegend von Warasdin aufgezeichnet hat. Ihr Werth beruht a) auf ihrer Bedeutung für slavische Mythologie . . . ; b) auf ihrer Bedeutung als Proben jener Abart des slovenischen, welche durch den Einfluss des serbischen und chorvatischen entstanden, in Provinzialcroatien gesprochen wird" (S. 151 — 170; Volkslieder S. 303 — 307; cf. Izgledi slovenskega jezika na Ogerskem . . Letopis Slov. Matic. I. 1874 str. 102 — 155; I. 1877 str. 92 — 131; Slov. Glasnik; Pučke Novine itd. . .). —

Da so stanovniki, ki so po omenjenih krajih nekaj zvali se Slovenci, v istini Slovenci, to spričuje še dan danes kajkavščina — njihova domača govorica. — Hrvatje štokavci te Slovence opisujejo za modre in dobre, ker so iz ljubezni do narodne vzajemnosti pustili svoje starodavno ime in narečje ter sprejeli njih književno štokavščino in ime hervatsko; s Kopitarjem vendar — „jure dolemus provincialem Croatiam, cujus caput est Zagrabia (Hesych. str. 62)!" — In to — zakaj? — Ker so nje stanovniki od tedaj malo da ne do sedaj v nekakem nenaravnem stanu. — Doma kajkavci težko umevajo javno štokavščino ter z njo verlo napredovati ne morejo. Vsled tega je nastal preširen prepad med prostim ljudstvom in učenjaki hervatskimi. — „Jao si ga ovci, kôj svoje runo bude težko!" — To resnico poterjujejo tožbe hervatske, da naš „puk je neuk i siromašan" (Obzor 1880), in celo dobrotvorne naprave, s kterimi se ponašajo, na pr. društvo sv. Jeronima, ktero si pri napol večem rodu in pri mnogo lepših podporah priméroma le malo in polagano vzmaguje. V tem smislu poprašuje Kurelac: „Kako to, da u nas nauk nikako cvasti neće?" — Nasproti pa mu je knjiga slovenska pri tolicih neprilikah in v tolikem siromaštvu pogodna i mila „ruža usred trnja" (cf. Slovénka družba sv. Mohora). — Kje je temu iskati vzroka? Ondi, kjer ga je prerokoval Kopitar (cf. Dopisovanje njegovo kajkavskemu pisatelju Kristianoviču, po Kukuljeviču priobčeno v Arhivu I. 1875. XII. str. 53 — 56), in ž njim vred smem v tem oziru klicati vsakteremu hrovaškemu pisatelju blage volje: „Memento, quia populus es, et in populum revertere" (Klein. Schrift. 163)! In kar sem pisal I. 1861 v gimnazijskem izvéstji Ljubljanskem v sestavku: „Slovenice slovenskega jezika" (str. 24), ponavljam še danes. Naj bi bil dr. Lj. Gaj v kajkavskem I. 1835 pričetem narečji napredoval (pravopis bi se bil vredil sam po sebi), lahko bi bili Slovenci in Hrvatje sedaj v književnosti vže zedinjeni, vsaj je vprav kajkavščina tisti most, po kterem le morejo Hrovatje čez Kolpo in Savo do Soče in Drave! A to resnico imajo sosedje naši bratje doslej vse premalo v čisljih. Prazno in brez vspeha je vse nasprotno učeno dokazovanje (cf. Vienac 1880); poglejte le v nekdanje slovstvo in vsakdanje ljudsko (pučko) občevanje.

Nas Slovence in Hrovate obrača na zedinjevanje i rod i dom i slovo i pismo i vera; Serbe pa odvraca od Hervatov i pismo (Cirilica) i vera (pravoslavje)! To je čutil Kopitar, iskreno želeč, naj bi v pravopisji zedinili se na jugu vsi latinsko pišoči zapadni rodovi slovanski, in — kdor s tega stališča presoja njegovo dejanje in nehanje, priterjuje mu, ne sicer v zabavljivi obliki, vendar pa v stvari tudi po glasoviti borbi ilirski in posebej hrovaški. —

h) Osmo književna borba bila mu je novoslovenska. — Vže prvo njegovo slovstveno delo — slovnica l. 1808 — nastalo je vsled nekake borbe z Vodnikom, katerega je v listih do svojih prijateljev rad obiral, dasiravno se ž njim očitno ni prepiral. — V živo zdelal je v njej ubozega patra Marka Pohlina (gl. Jezičn. XIV. 1876. str. 33). Jednako pri sercu mu je bil Jan. Nep. Primic (r. 1785, u. 1823), čegar gorečnost za slovenščino vzbujo in povzdigo hvali na pr. l. 1812 v „Vaterländ. Bl.“ v spisku: „Windische Sprachkanzeln in Grätz*).. besetzt in der Person des Herrn Lycealbibliotheks-Scriptors Johann Primic mit einem jungen hoffnungsvollen Professor, den eine Vorliebe und ein Enthusiasmus für seinen Gegenstand beseelt, wie er jedem Professor für sein Fach nicht nur zu verzeihen, sondern sogar zu wünschen ist“ (Klein. Schrift. 193 — 196). V sestavku „Slavische Sprache in Innerösterreich“ pa se nahaja (str. 211 — 228) razsodba, katero je Kopitar priobčil l. 1813 v „Wien. allg. Literatztg.“ o knjigi: „Deutsch-slovenisches Lesebuch etc. Nemško-slovenske branja etc. Herausgegeben von Johann Nep. Primitz, öffentlichem Professor der slovenischen Sprache an dem Lyceo zu Grätz (1813. 146 S. 8).“ — Brusi mu v njej dokaj gorke, a vmes sproti popravlja napake ter kaže, kako se to ali uno dobro glasi in piše slovensko. V prikaz in poduk bodi to-le:

„Die Vodnik'schen und Jarnik'schen Gedichte ehrenvoll angenommen, muss Recensent bekennen, dass er oft mehrere Seiten lesen musste, bis er auf einen durchaus echt slovenischen Satz stiess. Durchgängiges germanisieren und Soloecismen aller Art characterisieren diese Schrift. Recensent will Beispiele geben, sowohl um sein Urtheil zu begründen, als um Herrn Primitz willkommene Berichtigungen (bei seiner sichtbaren Liebe zur Muttersprache traut er ihm wirklich so viel Selbstverläugnung zu) an die Hand zu geben, und endlich, um die Ehre seines unter dem Volke auf dem Lande noch in voller Reinheit blühenden, nur in Büchern durch ungeschickte Schriftsteller verunstalteten Dialekts zu retten (S. 213)“. Po teh treh razlogih mu našteva napake gledé na nemški ali nemškutarski spolnik, na osebne in svojivne zaimke, v katerih

*) Gradec, Deminutiv von grad (die Burg), daher das helle a in Graz, was man durch ä anzuzeigen sucht (Grätz), damit diese Baiern es nicht Groz (wie Voder, i hob's g'hobt) lesen.

se slovenščina lepše vjema z latinščino, na dvojino; p.: nam. te zadnje vertne vrata reci ali piši prav po slovenski: zadnje vrata na vertu ali vrata zadej na vertu; nam. skoz te velke vrata rec. pri velkih (vélikih) vratih; der kleine Valentin, slov. Tinčik, Valentinčik, der kleine freundschaftliche Josef prijazni Jožik. — „Der Begriff klein liegt ja im slovenischen schon in dem Ausgange des Wortes čik, ič, eč, ek, wozu also noch mali oder gar te mali? — Selbst das Kopitar'sche (Grammatik Seite 215): Ktiro kravo si drajši prodal, to pisano al to černo? ist nicht im Geiste unseres Dialektes (popravlja si sam); unser Landmann sagt: Ktero kravo si drajši prodal, brezo al dimo?.. On bode bogat, kakor pes rogat.. On je zvit ko gerča. Slov. Bo bogat kakor pes rogat.. Zvit je ko gerča.. Ti mi naprej prideš s tvojim (svojim) življenjam kakor polž; der Stockslovene sagt: Tvoje življenje (življenje) ino pa polžje ..

Die Eigenheit unseres Dialektes, vermöge welcher wir die Beziehungen, die der Deutsche mit hinein, hinaus, herein, heraus, darin, daran u. s. w. gibt, mit dem persönlichen Fürworte ausdrücken und hiemit das persönliche Fürwort auch als relatives gebrauchen, diese Eigenheit erkennt Herr Primitz ganz und übersetzt die genannten deutschen Wörtchen, so oft er in die Lage kommt, immer mit einem noter, vun z. B. Odprite omaro, ino dajte mi vun ene bele nogovice; die richtige Setzung ist: odprite omaro, ino dajte mi bele nogovice iz nje .. Freilich hört man diese noter, vun auch aus dem Munde des Slovenen schon manchmal, besonders in Städten, aber sind sie desswegen weniger Germanismen? .. Noch weniger ist dem Verfasser der Unfug zu verzeihen, den er mit dem kaj za en (wörtlich das deutsche was für ein) treibt. Dieses deutsche was für ein gibt der Slovene bald mit kdo, bald mit ktiri, bald mit kaj, bald mit kaki oder kakšin, und als Nebenwort mit kako ... Poznaš, kaj za eno žito je to? gut slovenisch: Poznaš, ktiro žito je to? oder poznaš to žito oder poznaš, kako se timu žitu pravi? .. Kaj je to za en gospod? gut slovenisch: Kdo je (höflich kdo so) ta gospod? .. Ein unverträglicher Soloecismus in der Schrift des Herrn Primitz ist der Accusativ statt des Genitivs bei den Zeitwörtern mit der Negation. Nie hört man was solches aus dem Munde des Landmannes; es beleidigt jedes unverwöhnte slovenische Ohr. Drei solche Soloecismen hat der Herr Verfasser in den Erratis verbessert und dadurch gezeigt, dass er die Regel theoretisch zwar weiss, praktisch aber seiner Muttersprache nicht mächtig ist: Ja pa to še ni vse, mi vama nočmo to prostost le samo za jutro dati; soll heissen: Pa to še ni vse; te prostosti vama nočemo samo za jutro dati i. t. d. .. Ein anderer durchgängiger Germanismus des Herrn Verfassers ist das Vorwort od, wo der echte Slovene den Genitiv setzt: Al nobeden od njuji .. sollte heissen: Al nju nobeden .. oder sich sonst anders ausdrückt: Kadar je ktira

prišla . . statt: Kadar je ena od njih . . Es scheint, als wenn dem Herrn Verfasser jedes noch so kleine deutsche Wörtchen erbarmte, wenn er es unübersetzt lassen sollte z. B. von, da . . treu übersetzt er es mit einem tu . . Ein sehr beliebter Soloecismus ist das Uebersetzen des deutschen sollen durch imeti; gut slovenisch gibt man dieses sollen mit dem Imperativ, mit naj und dem Indicativ, mit dem Inf. mit morem, ne smem u. s. w. Das imam bedeutet bei uns so wenig wie bei dem Lateiner sein habeo ein sollen, sondern ein haben, besitzen. Ti nimaš krasti heisst nicht: Du sollst nicht stehlen, sondern du hast nichts zu stehlen, es ist nichts da, was du stehlen könntest . . Dieses imam ist freilich auch schon unter den Landmann vertragen, doch meistens nur in der Katechismussprache . . durch germanisierende Geistliche. Allein wenn man alle derlei Germanismen in Schutz nehmen will, wozu braucht man denn doch noch Lehrer des slovenischen? . . Einen anderen Germanismus begeht Herr Primitz mit dem za vor dem Infinitiv . . . Ktira perprava je nar bolši za odpustike prav dobiti? Wie unslavisch ist der ganze Satz durch das blossе germanisierende za. Aber eine andere Stellung und man braucht kein za, und der Satz wird der bündigste von der Welt. So nämlich: Ktira perprava, dobit prav odpustike, je nar bolši? . . Sehr beleidigend ist das germanisieren des Herrn Primitz mit dem deutschen ausgehen, das er immer durch vun iti gibt. Der Slovene gibt das deutsche ausgehen mit vun iti nur damals, wenn jemand aus dem Zimmer oder aus dem Hause geht, ohne sich von dem Hause zu entfernen . . Pustil (liess) hat im slovenischen die Bedeutung des nichtwehrens, nicht aber des activen zuthuns, des französischen laisser, nicht des französischen faire . . Eden pogerje (terja) to, drugi (soll heissen eden) uno. Beides, pogerje und terja, ist germanisierend. Terjati ist nur damals für begehren oder fordern richtig gebraucht, wenn sich das begehren auf vollkommene Rechte und Pflichten gründet, z. B. bei Schulden u. s. w. und da sagt man: koga za kaj terjati, nicht kaj terjati od koga . . Znati enthält im slovenischen nur den Begriff des verstehens, wissens, nicht des physischen könnens (morem, zamorem, lohko): Posodi mi nekoliko dnarjov. Vem, de mi jih znaš posoditi — kann man auch von solchen Leuten sagen, die keinen Kreuzer vermögen . . Pripovisti vestniga zaderžanja soll heissen moralische Denksprüche! Welcher Slovene hätte das errathen? . . Še čez petdeset milijonov duš sliši k temu nekidaj močno slavečimu narodu nam. še nad . . je tiga nekidaj veliko slavečiga naroda. Vero gori vzeti n. vero na se vzeti. Prav dobro vun vidijo n. so prav lepo rejeni, so prav polniga lica. Kako se to pravi n. kako se temu pravi. Kaj vam še v glavo pade n. kaj vam še na misel pride . . Zdaj gresta v slovansko zemljo h knezam n. na slovansko (slovensko) ali v slovensko deželo . . Seite 99. macht der Herr Verfasser,

wo er von der wörtlichen Uebersetzung abgeht, die Anmerkung: „Man wundere sich nicht, hier keine wörtliche Uebersetzung zu finden; diess lässt der Genius beider Sprachen nicht zu. Hätten die bisherigen slovenischen Schriftsteller auf diesen höchst wichtigen Umstand mehr Rücksicht genommen, so würde unsere Sprache jetzt nicht so sehr von unnöthigen Germanismen strotzen. Wenn das bekannte „*medice, curate ipsum*“ je eine wahre Anwendung hatte, so passt es gewiss im vollen Sinne auf den Herrn Verfasser, opominja na to Kopitar (Klein. Schrift. 227.)“.

V „Vaterl. Bl. Jahrg. IX.“ je pisal Kopitar „Die Slaven im Thale Resia“, o kterih se še dan danes zanimivajo slovanski učenjaki (cf. Rezija i Rezijane v Slavj. Sbornik. III. 1876. prof. J. Baudouin de Courtenay), ter poziva koroškega pisatelja Urbana Jarnika, naj jih opazuje itd.; tega preučenega Slovenca pa hvalno omenja nekterikrat v „Glag. Cloz.“ (na pr. str. XXV... de rhinesmo in Carinthia idoneum testem... doctissimum parochum, Slavum natum ad fontes Dravi in valle Julia... str. XLI... teste... parochi Solvensi prope Klagenfurt... auctore Etymologici linguae Slovenicae per Austriam Internam... editi 1834...).

— L. 1818 je poslal v „Laibach. Wochenblatt“ št. 24 svoje poročilo (Litterarische Nachricht. K.) o Vukovih pesnih in o njegovem slovarju. — Jako spoštljivo je občeval vedno z Mat. Ravnikarjem, živo in šaljivo z dr. Jak. Zupanom (cf. Jezičn. XV. l. 1877), resnobno prijateljsko s Fr. Metelkom (cf. Jezičn. IX.—XI), ktereга je vendar l. 1841 dovtipno popraševal: „Wie kommt es, dass selbst Korytko's Beispiel, u. Ihr langes Professorat, keinen Carniophilus im echten Sinne wecken?“

Prijatelj mu je bil M. Čop, kar spričuje njuno vzajemno občevanje s P. J. Šafařikom. Čop je spisoval slovensko bibliografijo; Kopitar mu svetoval, naj jo sam da na svetlo. A — ker tega ni hotel, pošlje jo v celih polah do 100 strani Kopitarju in ta z nekterimi svojimi opazkami l. 1831 Šafařiku. „Šafařik war es nebst Kopitar, der, wie Čop selbst sich ausdrückt, Interesse an Slavicis und Slovenicis so zu sagen ihm aufgedrungen“. — „Es sind herrliche Beiträge, schrieb Kopitar, durch dessen Hand die Handschrift nach Neusatz befördert wurde, und ich zweifle, ob Sie sonst woher eine so brave Vorarbeit erhalten haben können. Čop ist ein milder Recensent und von extensivem Vergleichsgesichtskreis“. — „Von Kopitar finden sich einzelne Bemerkungen in Čop's Handschrift, bündig und schlagend, wie es seine Weise war; ausserdem erhielt von ihm Šafařik brieflich einzelne Notizen, namentlich über die Zois'sche Familie“ (cf. P. J. Šafařik's Geschichte der südslaw. Literatur. I. 1864. Vorwort IV. V.). — A vse drugače sta se spodpadla l. 1833 v „Illyr. Bl.“, kjer je v št. 27 ponatisnjen napad Kopitarjev: „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit,

aus einem Briefe aus Wien an Hr. M. . . . t. j. Metelko“, in k št. 30 odgovor Čopov: „Slowenischer ABC-Krieg Nr. 3“. — Tako je, kadar se peró pomaka v žolč in strast pravdarju narekuje besede, sem dejal v Jezičniku IX.—XI., v katerem se nahaja na tanko popisana glasovita novoslovenska Abečedna vojska ali Čerkarska pravda. — Poslej omenja Kopitar Čopa le še trikrat, in sicer v „Glag. Cloz.“ str. XXV.: „Audivit (de rhinesmo) suis exercitativissimis auribus doctissimus Matthias Čop (cir. Čapū), Caesari nunc a bibliotheca Lycei Labacensis, antehac humaniorum literarum professor publicus“. . in v „Hesych.“ str. 68. 69: „Nactus . . Pantilius . . socios odii et calumniarum . . in ipsa patria et quasi domi nostrae . . Attamen et tunc contemptissimus ulcisci injuriam, cum et Pantilii doctissimus Labacensis socius non solum resipiscere videretur, sed etiam paullo post periisset lavans in Savo flumine“. . in str. 70: „Illi vero, mortuo suo in Carniola doctissimo quidem sed et inconstantissimo socio, in reliqua Pannonia quaerere alios; et invenere satis se dignum Gajum“. . — Kako je mislil Stanko Vraz o Kopitarju, to sem povedal v njegovi sedmi borbi ilirski in posebej hrovaški; a gorko se je za nektare zabavljice v „Laib. ABC-Streit“ znosil nad njim tudi Fr. Prešern, kajti poslednjemu Čopovemu spisu v „Illyr. Bl.“ so pridejani njegovi (I.—V.): Literarische Scherze in August Wilhelm v. Schlegel's Manier. Vom „Doctor-Dichter P.“, kjer na pr. v sonetu po Plinijevi pravljici „Apél in čevljar“ kaže, da „le čevlje (t. j. gramatiko, nikar pa estetike) sódi naj Kopitar“ (cf. Jezičn. IX.—XI. str. 43). — Prav po tej čerkarski pravdi se je Kopitarju nekako priskutila novoslovenščina, da jo je poslej obravnaval skoro le vradno. — Znamenito je poslednje pismo njegovo o Novicah do kmetijske družbe v Ljubljani in oziroma do dr. J. Bleiweisa. V pismu 10. okt. 1843 svarí vredništvo pred Gajevico, češ, ni boljša mimo dosedanje sostave Bohoričeve; družbi svetuje izdajati dobro kmečko pratiko; o časniku samem pa prerokuje: Kadar se privadijo bravci, potlej jim bode ta časnik tako potreben, da ne bodo mogli prebivati brez njega. Kar se mene tiče, piše naposled, za zdaj pač ne morem dajati sestavkov; al vendar sem si prihranil to, da morda poznejše tudi prinesem svojo domovinsko drobtinico. Toda nepotrebno bi bilo dajati meni poseben list, ker lahko berem tistega, ki se mora pošiljati dvorni knjižnici (Novic. 1863 I. 28 str. 224). — Po abecedni vojski novoslovenski je sicer Kopitar po vsem učenem svetu jako zaslovel po „Glag. Cloz.“ in deloma po „Hesych. gloss. disc.“; vendar mu je Prešern gorak v zabavljivih napisih svojih gledé nekako na „Hesych.“ pg. 71 (ipsius Gaji . . in nos . . Epitaphium) ni pozabil postaviti spomenice (Poezije . . 1847):

Kopitar.

Nósil učéno glavó z častjó sim vsih premagávec;
Smért in ošábnost sté zmagale méne samé.

i) Deveta borba njegova je bila naboženska in posebej katoliška. — „A Jove principium“ je čislal vže pogan. — „Z Bogom začni vsako delo, da bo dober tek imelo (Incipe cum Deo, qui facientes adjuvat v. ABC-Streit Nr. 27. 2); z Bogom nadaljuj, srečno boš živel (Jam ad ipsius linguae sacrae grammaticam et lexicon accedamus *σὶν θεῷ* v. Glag. Cloz. 44); z Bogom tudi končaj, in prišel boš v sveti raj (Reliqua et futura Deus ipse providebit, penes quem est omnium cura, et coronatio merentis, posteaquam legitime certaverit . . In omnem casum triumphabit quisquis legitime certaverit v. Hesych. 62)“ — pravi kranjski katoličan, piše pravi kerščanski Slovenec.

Iz kmečkega rodu, v deželi dobro katoliški, živel je Kopitar vedno po kerščanski, tudi v Zoisovi hiši — prav po slovanski — v prijaznem občevanji z duhovniki, in kakor sam spoznava (Kl. Schrift. 7), mu duhovenski stan se ni zdel neprijeten, marveč so ga mikale bogoslovne vede; veselilo bi ga bilo vzlasti jezikoznanstvo in zgodovinstvo cerkveno. — In — kaj pač bi bilo vse slovstvo naše slovansko, in posebej naše slovénsko brez sv. pisma, brez knjig cerkvenih, brez pisateljev duhovskih?! — Torej je Kopitar nad vse preslavljal sv. Cirila in Metoda, začetnika našega slovstva staroslovenskega; torej je po vrednosti hvalil naše prve pisatelje novoslovenske, resnično opisovaje njih in njihovih knjig nemilo osodo: „Truber, Dalmatin und Bohoritsch gehörten zu einer Religionspartey, die in diesen Landen dem kraftvollen Willen Ferdinands II. unterlag. Zelotismus hatte sie zu Krainischen Schriftstellern gemacht, ein Unhold, vor welchem die liberalen Musen fliehen. Die erste Folge davon war, dass diese ihre Vernachlässigung durch Barbarismen rächten, und die zweyte, dass der Hass, der die Protestantische Parthey verfolgte, auch ihre Schriften mit traf (Grammatik d. Slav. Spr. 1808. S. 57)“.

Nekaj v XVI. nekaj v XVIII. veku so bili jeli inovérce vzmagovati si v naši katoliški državi, a vendar še v XIX. za Kopitarja se niso mogli popolnoma sprostiti. Avstriji značaj je bil katoliški, in s cesarjem vred so mnogi državniki in prav veliki učenjaki ponašali se s tem značajem ter se niso sramovali svoje javne zveze z Rimom, s cerkvenim poglavarjem, s papežem. — Tako je na pr. Kopitar velikemu svojemu delu „Glag. Cloz.“ po sv. pismu (Rim. 14, 11) na čelo napisal geslo: „Et omnis lingua confitebitur Deo“. Kot učenjak je čislal vse jezike, in je prijateljsko občeval z učenimi drugovérce brez razločka (Habemus amicos protestantes complures v. Hesych. 71), dokler se niso zadévali po njegovi svésti ob resnico in pravico katoliško, kajti tedaj jim je odgovarjal: „Magis amica Veritas“ (Hes. 45).

Vže omenjena borba se je sukala o ss. Cirilu in Metodu, katerih katoliško in slovansko delovanje mu je bilo jako pri sercu (historiam

immortalium horum duumvirum liceat integram servare ab illorum — Krasinski, Stredowsky, Maciejowski, Koller, Schwarz, Stratimirovič, Schaffarik, Palackus itd. — fabulosis amplificationibus . . p. 51), o slovanski liturgiji, o imenovanji in domovanji njenega jezika itd. Kar je terdil po vseh svojih spisih do zadnjega, naznanja ob kratkem v „Prolegomena historica in Evangelia Slavica ecclesiae Remensis“ (v Slav. Bibl. I. str. 58): „... Romana ecclesia non solum prima S. Methodii inauditam novationem, re penitius examinata jam A. 880, plusquam integro seculo ante Russorum conversionem, approbavit, sed etiam Slavis latini ritus missale et breviarium glagoliticum, eadem S. Methodii sacra lingua adornatum, A. 1248 confirmavit; adeo ut utriusque ritus liturgia slavica coeperit in patriarchatu romano, et alterutrius tantum inde tradita continuetur in Constantinopolitano, ejusque sobole Russa“. — Ss. Ciril in Metod sta bila pravoverni katoličana (de veteri fide, qualis fuit utriusque Romae ante Photium); sta pričela slovansko liturgijo v Panoniji, ne v Macedoniji; v jeziku karantansko- ali panonsko-slovenskem, ne v bolgarskem; v zvezi s starim Rimom, kjer sta oba bila posvečena za škofa, in kjer je sv. Ciril tudi umerl (vendar 14. febr. 869, kakor iz samih rimskih virov kažeta Palacký i Rački . .; ne 13. febr. l. 868, kakor po Dobrovškem ima še on str. 51. 61), ne z novim Rimom ali Carigradom, kteremu nasprot je nadškof Metod (archiepiscopus . . historia teste . . graecus sed adversarius Photii . .) bil pričetnik slovanske službe božje v Panoniji krog l. 870 (ne kakov redovnik, že v 7. stoletji na vzhodu). V teh stvaréh si je bil resnice tako svést, da je nasprotnikom z nekim učenjakom klical dosledno: „Etsi omnes, ego non (p. 48)!“

Ne le Karantanci, tudi Hrovatje in Serbi, sperva celó Bolgari so kerščanstvo dobili iz Rima; in o Maciejowskem pišočem, da so malo da ne vsi rodovi slovanski bili najprej reda gerškega in pod patrijarhom carigrajskim, vzkliknil je pomenljivo: Ss. Cyrille et Methodi, orate pro illo! — Kakor nekdanj Husovci, tako so poznej Lutrovci nagibali se k Gerkom ali Bizantincem zoper Latince ali Rimljane (Byzantinorum liberalitatem non cessant crepare Latinorum aemuli Protestantes v. Proleg. hist. pg. 58. 6); ali — njim se je živo ustavljal Kopitar ter ostro jih poprijemal na ravnost (heterodoxi, hussitae, protestantes Schwarziani, lutherani Vossii, fanatici . . quis nisi aut sycophanta aut fanaticus, sive graecus fuerit sive lutheranus — dari enim et lutheranos fanaticos, quis hodie praesertim nesciat — aures sibi obturet, ne audiat . . historici pleni zeli, sed non secundum scientiam — ducti insanabili odio in ecclesiam occidentalem — vespertiliones protestantes de persecutione papistica lamentantes — justae pugnae impares solent confugere ad calumnias, suspensiones, insinuationes, insidias aliosque quoscunque dolos . .), češ, kaj menijo, kaj spijo, kaj ne čujejo? „Cur, putas, malunt somniare, quam

vigilare? Imo et vigilant, somnumque nonnisi fingunt: nolunt nimirum tantum beneficium, liturgiam slavicam, primitus deberi Romanae ecclesiae (Hesych. 69)^a. — Dasi je goreče ponašal se Kopitar za gotovo povéstnico o slovanski liturgiji; vendar ni hotel pritegniti z novóvérci, naj Nemci in Slovani popustijo svojo liturgijo latínsko, kajti po evangeliju se sv. vera uči in razlaguje in sv. zakramenti se, kolikor treba, delijo po domače, v besedi umevni; v staroslovenščini pa bi je ne slišali in ne umeli, kakor sploh tudi stare gerške, sirske, armenske in koptiške ne razumejo (38. 39). — Gledé na to, da nekteri iz naboženske ali verstvene strasti nasprotujejo resnici celó v svetovnih vedah (Dobrovius, Bohemus catholicus...Schaffarik, Slovacus protestans), obžaluje: *Tantum religio potuit suadere malorum!*

Grajal je Kopitar preoblastne nemške škofo in misijonarje (Salisburgenses et Laureacenses) nasproti slovanskima blagovestnikoma in njunim učencem; grajal vzajemno psovanje med rimskimi katoliki in gerškimi razkolkiki (Latin, Šokac, Bunjevac — Vlah, Rkać, Grecaccio); potegoval se časih prav živo za pravoslavne (ut nos primo pro graeco metropolita haberent), za njih narodske in šolske pravice v Avstriji; priporočal jim latínsčino, katoliške samostane in redovnike, kateri so ljudstvu v še bolj divjem stanu prekoristni (plus ibi valent boni mores, quam alibi bonae leges), naj bi se i pravoslavni popi nekoliko več učili, da bi znali svojo liturgijo tudi razlagovati, ne le čitati in peti; karal Lutra Martina in njegovo sumnjičenje (a novatore, hieromonacho praeterea uxorato); kazal, da protestantu je duhovnik le „verbi divini minister“, katoličanu je kaj več; da katoliški cerkvi je dolžnost spreobračati krivoverce; pisal zoper izraz „die stets gehässige Proselytenmacherei“ v popolnoma pravem smislu: „Was ist das euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae im Grunde anderes als eine Sendung auf Proselytenmacherei? Was wären wir alle ohne jene Proselytenmacherei, die ja unseren heidnischen Vätern auch gehässig war? Was sind selbst Berichtigungen, was am Ende die ganze Schriftstellerei anderes als Proselytenmacherei? Also die Sache, der Zweck ist naturgemäss und psychologisch nothwendig: und schlechte Mittel, wer vertheidigt die? . . . Wer wirklich Recht hat, muss es ja am Ende auch behalten (Kl. Schrift. 346)^a. — Sveto pismo mu je bilo jako v čisljih; prebiral ga je v raznih jezikih, in preslavljal v vseh svojih spisih; vsak bogoslovec naj bi po njegovem nasvetu o posvečenji dobil v last biblijo hebrejsko, gerško, latínsko, in v svojem materinem jeziku (Kl. Schrift. 375). — Iskreno je priporočal, naj duhovniki, ljudstvu pervi učitelji, ustavljajo se nemškutarjenju, sami marljivo se učijo, pridno delajo na književnem polji; v ta namen naj se jim napravljajo potrebne učilnice. — Zatorej so ga pa tudi spoštovali katoliški duhovniki, celó visoki cerkveni

predstojniki; tako na pr. sta za spomenik na njegov grob koj na prvo povabilo knez Ljubljanski Anton Alojzij Wolf in škof Teržaški Matej Ravnikar poslala vsak po 50 gld. (Novic. 1845 l. 46), in papež Gregor XVI. so ga l. 1843 bili poslali s častnim redom sv. Gregorja.

Kdor sedaj pogleda po svetu ter vidi povodenj brezbožno, brezversko, nikar že protirimsko ali protikatoliško, krog in krog, in kdor pomisli, da se je ona davno prej nabirala: ta mnogo lože razumé starega učenega Kranjca borbo nabožensko in posebej katoliško, in njemu se razjasnujejo mnogi hudi primki, s kterimi so pitali Kopitarja pa njegovo slovstveno dejanje in nehanje razni učenjaki, po imenu katoličani, nemški novoverci pa gerški staroverci na pr.: „Thersites, gromovnik, demonski, redkega znanja in ostroumja a tudi redke oholosti in ovadljivosti, Machtspruch der Unkritik, Grillen einer pyrrhonischen Kritik, formularius, kralj vseh slavistov, absolutista itd.“

Kopitar i Slovani. — Kar je ruski A. Vostokov, kar česki J. Dobrovský, to je po svoje slovénski J. Kopitar Slovanom v njihovem slovstvu.

„Kopitarjeva zasluga je, da nam je vednost rodila slavnega Miklošiča; i kaj bi bila slovanska filologija brez Kopitarja in Miklošiča? — Kopitarjeva zasluga je dalje, da imamo na Dunaju (dr. Miklošič), v Gradcu (dr. Krek), v Pragi (dr. Hattala) in po drugih vseučiliščih stolice za slovansko filologijo, da se v Parizu (L. Leger), v Berlinu (dr. Jagić), v Lipskem (A. Leskien) in po drugih nemških univerzah predava slovanško jezikoslovstvo“ (cf. Soča 1877 br. 45).

Kakor se je proti gerdemu nemškutarjenju domá že potegoval „für eine permanente Kanzel der Krainischen Sprache an der Theologie“ (Gramm. pg. 56) in jo je tudi dosegel v Ljubljani; takó se je gledé na vse slovanstvo vnemal in — vsaj po smerti svoji — dobil stolico za staroslovenščino na Dunaju. — „Auch etwas, was in Oesterreich noch zu wünschen ist, piše v svojih „Patriotische Phantasien eines Slaven“... Oesterreich herrscht über Slaven aller Dialekte... Billig sollte es daher auch alle bedenken. Und alle wären sie zugleich bedacht, wenn an der Wiener Universität neben der böhmischen und andern Sprachkanzeln auch eine für die altslavische Sprache errichtet würde, der alle heutigen Dialekte um so näher kommen, je näher man sie bis an ihren Ursprung verfolgen kann. Eben desswegen hat das altslavische für alle Slavisten ein gemeinschaftliches Interesse, für die österreichischen aber noch das besondere, dass es hierher zu Hause gehört, also Oesterreich die Pflege desselben nicht den depravierenden Händen der Russen überlassen sollte... Und nur in Wien, dem Zusammenflusse von Slaven aller Mundarten, würde eine solche Kanzel *linguae slavicae antiquissimae communis et ecclesiasticae*,

wie sie Durich nennt, an ihrem wahren Platze und von allgemeinem Nutzen sein. Aus dieser Einrichtung, gut geleitet, könnte mit der Zeit in diesem Centro eine slavische Central-Akademie hervorgehen, zu der alle ausser diesem Centro schon jetzt bestehenden und noch zu errichtenden nur Filialen wären" (Kl. Schrift, pg. 61 — 70). — Te patriotične fantazije, ktere so tedaj Kopitarju pridobile mnogo prijateljev, so sedaj skoro že vse dejanjske in v veselem napredovanji.

Po slovanski učilnici v Parizu snovala se je takrat tudi v Rimu stolica za pismenstva in jezike slovanske, in tedanji papež je bil k sebi povabil Kopitarja v ta namen (Novic. 1844 št. 32); ali — ko se je pripravljal na dolgo pot v Rim, podati se je moral na še daljo — v večnost. Pljučna sušica (jetika) mu je končala življenje. Ž njim nam je negodna smert vzela visoko učenega Slovana, pravijo Novice (l. 1844 št. 35), ktere niso častili samo učeni možje skorej cele Evrope, ampak še celó kralji in cesarji. — Bil je „scientiarum academiae Berolinensis et Petropolitanae sodalis“. — Kakor papež Gregorij XVI., tako ga je že leto poprej počastil prusovski kralj Friderik Viljem IV. z viteškim redom za velike zasluge, in avstrijski cesar Ferdinand I. je poslalil pervega varha pridvorne knjižnice Dunajske z naslovom „dvorni sovétnik“. — Take poslavljevanja so bile tedaj še redke, torej res slavne. — „Europäische Celebrität“ imenuje Kopitarja Čop, „sagacissimus philologus, vir celeberrimus“ mu pravi Miklošič, „der grösste slavische Kritiker unseres Jahrhunderts“ časti ga Hanuš, „monstrum scientiarum“ preslavlja ga J. Grimm; in — prav res, dokaj je po svojem delovanji pripomogel J. Kopitar, da

„Misel se svéti in duh slovénski na zraku Evrope“.

Koseski.

Kopitar in Slovenci. — „Die Million Slaven in Inner-Oesterreich, mit deren Grammatik sich gegenwärtiges Werk beschäftigt, sind ein kleiner, aber alter, und durch seine geographische Lage — am Eingange Italiens und Deutschlands — nicht unwichtiger Zweig der ausgebreitetsten aller Völkerfamilien auf Gottes Erdboden“ — piše Kopitar v svoji „Gramm. der Slav. Spr. in Krain, Kärnten und Steyermark“ koj v začetku ter pravi, naj se ta tolikanj razširjeni, a vendar tako razkosani narod vsaj v knjigi po svojih rodovih kaže v celoti, da spozna svet, kako se je bil jel olikovati, kaj je pospeševalo in kaj ovirovalo njegovo olikovanje, v katerem stanu se nahaja sedaj. „Nichts ist billiger“, sklepa (str. IV.) največ po Schlözerju, „als dass die Aeste einer Familie ihre Schicksale, und Verhältnisse gegenseitig kennen sollen“. —

Tako nas je Kopitar vverstil med Slovane, ter je po novoslovenski, še več pa po svoji staroslovenski učeni knjigi vzročil, da smo po svetu zaslovéli Slovenci. — Kar pravimo sedaj mi „Slovenci, Slo-

venija“, to je pisal on navadno „Carantani, Carantania“, češ: Slavi inter Sontium et Danubium habitantes — per Fori Julii et Rhaetiae, Carniae, Norici et Pannoniae ditiones dispersi — non inepte uno comprehenduntur medii aevi vocabulo Carantanorum (cf. Proleg. hist. II. 61). — Po njem so najbolj zasloveli naši najstarejši književni spominki: „die Karantanischen Aufsätze o. die Freisinger Denkmäler“, ktere je bil nekaj vže l. 1822 (Wien. Jahrb. d. Lit.), na tanko pa l. 1836 razložil (Glag. Cloz. XXXIII. — XLVII.: Specimen dialecti carantanicae sec. X. Monumenta Frisingensia. Prim. Jezičnik V. str. 48—54 l. 1867). — Po njem so milo našo slovenščino spoznavati jeli vnanji učenjaki, slovanski in neslovanski, kajti že v prvi knjigi l. 1808 je dal véstno ponatisniti po stoletjih premnogo jezičnih vzorov iz naših pisateljev, ki so na pr. Truber, Dalmatin, Bohoritsch, Krön, Schönleben, Castellez, P. Hippolytus, P. Bassar, Pagloviz, P. Marcus, Japel, Kumerdej, Vodnik — in posebej blagovéstje (Luk. X, 30—36) v prikladi k str. 157 po gerškem izvirniku, latinskem prevodu, staroslovenski Ostroški bibliji (v ruskih in kranjskih čerkah), od l. 1557 do 1806 v petnajsterih razlikah; v drugi l. 1836 pa v razstavku „Specimina slavismi cisdanubiani, ab anno inde 1057—1835“, razkazuje blagovestje (Luk. XXIV, 13—35) poleg bolgarskih in hrovaškoserbskih v vzgledih staro- in novoslovenskih na pr. dialecto Slovenica veteri, dialecto Slovenica hodierna, Slovenorum Zagrabiensium, ad lacum Balaton, Murensium, Carniolae seu Carantanorum sensu strictiori, Carinthiae, Carniolanorum, Slovenorum Carniolae potius inferioris, Carniolae universae. —

Po teh in drugih Kopitarjevih razlagah smo zaslovéli Slovenci, in med učenim svetom slovi „Dialectus slovenica Slavorum veteris Carantani — per hodiernam Carinthiam, Goritiam, Litorale, Carniolam, Styriam, Styriaeque adjacentes Hungariae et Croatiae partes (Glag. Cloz. XXXII.); dialectus slovenica, propria binorum fere millionum, qui de Pannoniae seu Carantani Slavis, olim longe amplioribus, undique accisi remansere inter Hungaros et Germanos dominos. Nostra sententiâ . . . sunt illi postliminio resurgentes e millenario somno et lingua et patria proximi Methodianorum Slavorum nepotes (Glag. Cloz. XLVIII.); dialectus Slovenorum in Pannoniis, a Dravi fonte ad ejusdem ostia, itemque a portis fere Vindobonae per Zagrabiam Tergestumque, Carnicum ab hominum memoria emporium, et ultra alpes noricas habitantium (Hesych. 61); teste Urbano Jarnik . . . in Carinthia . . . auctore Etymologici linguae Slovenicae per Austriam Internam, quae fere medii aevi Carantano respondet (Glag. Cloz. XLI.)“ itd. — Zarad te zaljubljenosti v večkrat omenjeni izraz vdolbel se je i njemu na grob v spominek naslov „Carantanus“, a dokaj jasno določil s pristavkom „ad Aemonam“, da o pravi domačiji njegovi ne more biti nobene dvombe.

„Oznanite v Novicah podpisovanje za rajciga Kopitarja spominek v Ljubljani, je pisal pa na njih vredništvo iskreni Slovenec, čast. gosp. Cafov iz Štajarskiga že l. 1846; vsi Slovenci bodo radi pripomogli. Kopitar je vreden, nar. vredniši krasniga spominka, ker je prvi tãme razkadil in Slovenščini luč prižgal. Kopitar ima dovelj čestivcov! Jaz sam bom od kraja do kraja doneske pobiral. Če Kopitarja ne čestimo, je proã naša narodnost, ter nismo vredni imena Slovenci“. — Lepo reã ste sprožili, dragi prijatel! pristavilo je vredništvo nato (cf. Novic. 1846 št. 7 str. 28)!

V tem smislu kaže prof. P. Ladislav Hrovat v gimnazijskem letniku Novomeškem 1877—78 v spisku „Slovénski Dom“ (str. 19—22), da je naši slovenščini drugi steber J. Kopitar (prvi je V. Vodnik), in da — če kdo — zasluži on slavno stoletnico. Med zaslugami njegovimi omenja, da Kopitar je bil prvi, ki je opozoril na glagole doveršne in nedoveršne v novoslovenščini; ki je z vsemi moãmi napadel nemškutarijo; ki je dal dvé tolikanj pomenljivi pravili — za pravopisje in za skladnjo; ki je veliko pripomogel k pojasnovanju v zadevah častite staroslovenščine. Deloval in nadaljeval je v njej po načelih in na podlagi slavnega Dobrovskega; torej se mu je vpisalo v kamen na grobu:

„In slaviciis literis augendis magni Dobrovii ingeniosus aemulator“.

„Kjer časti se modrost, tam se imenuje moj sin“ — smé tedaj z ozirom na Kopitarja Slovenca klicati svesta Slovenija, in kedar „V zbor uãenih, vedi slava, — Stopi moder, bistra glava, — Vse jezika sveta zna . . . Svet posluša modrovine, — Se začudi koncu tmine“ — in poprašuje: „Kdo je mar?“ — tedaj lahko odgovarja ponosno vsa Slovenija:

„Taka glava korenine
Je slovenski oratar!“

Kopitar pa Kranjci. — Winden. — „Diese zum Citiren so bequeme Benennung ist nicht ganz richtig. Nur die Steyrischen und Kärntnischen Slaven werden zum Unterschiede von ihren deutschen Mitbürgern Winden d. i. Slaven genannt; (denn Wende, Winde ist das deutsche Synonymon für Slave, so wie Unger für Madjar, u. m. a.) eben desswegen nennen sie sich auch selbst Slovenci, d. i. Leute vom Slavischen Volksstamme, nicht vom Deutschen: der Gesamtnahme der Nation ward ein Species-Nahme. — In Krain hingegen, wo das ganze Land von Slaven bebaut wird, fiel dieser Anlass weg, und der Special-Nahme Krainer (Krajnci), gilt ausschliessend seit Mannsgedenken. — Sprache, Kleidung, Lebensart ist die nähmliche bey den Winden, wie bey den Krainern, aber nie wird der Krainer Slovenc im specialen Sinne, und umgekehrt der Slovenc nie Krajnc genannt.“ — Iz te opombe (Gramm. VI) so oponašali nekteri, da po

Kopitarjevem nauku Kranjci nismo in se zvati ne smemo Slovenci; kdor pa sam bere to opomnjo in prebira druge spise Kopitarjeve, vé in vidi, v katerem smislu je razlagovati omenjeni pristavek.

Bil je Kopitar pravi kranjski Slovenec, pravi Kranjec; rad se je prepiral in pretepeval s svojimi jezičnimi zabavljivci, in kedar je bilo treba, rad se vselej ponesel za svoje rojake. — Dobrovskemu, po nemškutarskih kranjskih knjigah sodečemu: „Der Slave kennt keinen Artikel. Germanisirende Dialekte, als der Windische in Krain, und der Windische in der Lausitz machen hier eine Ausnahme, und verläugnen dadurch ihre echt Slavische Abkunft“ — vže v slovnici svoji (str. 215) prav odgovarja: „Nicht unser Dialekt, nur unsere ungeweihten Schreiber germanisiren“, pa tudi izgovarja: „Freylich liegt die Schuld nicht ganz an ihnen: es gibt keine Slavischen Unterrichts- und Bildungsanstalten! Unsere Schriftsteller sind lauter Autodidakten.“ — Pač res! Tako je bilo na Kranjskem, tako povsod na Slovenskem. Samouki so bili vsi naši nekdanji pisatelji; samouki smo deloma še. Da se v sedanji dobi obrača nekoliko na bolje, hvala za to gre i Kopitarju.

Kopitar je vzbujal svoje rojake k slovenskemu učenju, spisovanju in k napredovanju v domačem slovstvu. „Die Župánova Micka, und noch mehr der Matfček unsers leider! zu früh verstorbenen Geschichtschreibers Linhart verdienten, als die einzigen erwähnenswerthen Denkmale unserer profanen Literatur, recht sehr eine zweyte verbesserte Ausgabe“ — piše v slovnici l. 1808 (str. 295). — Tudi ni res, da je bil Kopitar protivnik „Krajski Čbelici“; vsaj pravi v pismu: „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit“ (Illyr. Bl. 1833. št. 27. str. 2.) nasprot nekterim napakam: „Andererseits mögen Dr. P. und die übrigen Čbélice nur fleissig fortfahren, uns Gutes, immer Besseres zu bringen; was den echt (nicht bei Kotzebue oder Clauren) Gebildeten gefallen kann, wird auch dem Volke dauernd gefallen und frommen, und so beide ihnen danken können.“ — Ali — kakor opominja v Čopovem spisku (Geschichte der südsl. Lit. pag. 86.): „Schade, dass der Gegenstand des Vesseli dan (des Freimaurers p. Kl. Sch. 9.) wirklich leichtfertig ist, so dass man jetzt eine erneuerte Auflage davon kaum erwarten darf“; — tako se vjema ž njim v sodbi o I. in II. Bukv. Kr. Čbelice (pg. 76.) namreč: „In der Folge sollen auch eigentliche Volksgesänge oder Nationallieder in strenger Auswahl in die Sammlung mit aufgenommen werden. Wir wünschen der schönen Unternehmung gedeihlichen Fortgang.“ — Z ozirom na tedanje dejanske razmere na Kranjskem je dajal Kopitar še posebne sovéte Čbeličarjem, ali — leti zanje niso marali, in Kr. Čbelica je zamerla z rojem IV. in vzbudila se s V. in poslednjim l. 1848 po smerti Čopovi in Kopitarjevi. — Tako še dan danes nekterim ni sovétovati; torej tudi ne pomagati. —

Pravega Kranjca se je kazal, za rojake svoje potezal, domovino svojo preslavljal rad v svojih spisih. Primek svoj je pisal z naglaskom Kopitar (Gramm. 460); Bartholomäus, welcher Name in der slavischen Mundart Krains weniger langweilig lautet: Jernej (Selbstb. 1); Jèrnej ist wohl besser, als Jèrni, denn es geht weiter Jernèja, Jernèju . . ; von Jernej auf Barthelmä kommt nur der Etymologe, welcher aus allem alles machen kann (Gramm. 235). — Vodičane die Einwohner von Vodice (Gramm. 458). — „Festa Mariae 15. Aug. et 8. Sept. quae Illyriis sunt Velika Gospoja et Mala Gospoja (i. q. Germanis Gross- et Klein-Frauentag) Carniolis vocantur Veliki et Mali Šmarin dan (magnus et parvus S. Mariae dies). Est in media Carniola templum celebre S. Mariae, monti alto ad Savi laevam ripam impositum, quod ipsi monti a Germanis vocato Kahlenberg, slavicum nomen Šmarina gora (S. Mariae mons) procuravit. Adde in hujus ipsius Šmarne gore vicinia habuisse praedia auctorem nostrorum monumentorum (Frisingensium) Abrahamum episcopum (Glag. Cloz. XLIV)“. — Tik Šmarne gore pa so Vodice, Repnje, domačija Kopitarjeva. — „Neque veremur, ne apud aequos judices nobis officiat patria Carniola, ad cujus utpote Carantani et Pannoniae particulae gloriam haec conemur adstruere (Glag. Cloz. LXXX)“. — Opus quinquelingue Carniolanos praecipue fovet (Hesych. 48). — Cum doctissimo Consiliario aulico Th. Dolliner...; diserte et luculentissime probavit acutissimus Thom. Dolliner (Dolinarium, q. d. Vallensem, rectius scribas Slavum Carniolum . . (Glag. Cloz. LXXIII. XII.).“ — Dolinar (r. 1760, u. 1839), Vega (r. 1754, u. 1802), Kopitar in drugi so na Dunaju neko posebno slavo pridobili Kranjcem, da jih je navadno hvalil ranjki cesar Franec, češ, s Kranjske dobivam dobre vojake pa učenjake (gl. Slovének l. 1878. VI. 31). — „Uebrigens mag es wahr sein, dass der Deutsche auf die oft glänzende Carrière guter Köpfe aus Krain mit Eifersucht hinblickt; aber ist es Schande geschickter zu sein als Michel oder Hans? Recensent (Kopitar) fühlt sich versucht aus eigener Ansicht und aus Geständnissen deutscher Reisender, selbst Hacquet's, eine Parallele zwischen dem deutschen und slavischen Bauer zu ziehen, die schwerlich zum Vortheile des ersteren laufen würde: doch er erinnert sich noch zu rechter Zeit der Fabel vom Kampfe des Menschen mit dem Löwen; es wäre unartig im Reiche der Löwen den Menschen als Sieger zu malen (Kl. Schrift. 131).“

Bil je Kopitar učenjak, da malo taci! Imel je res tudi preizverstno knjižnico, polno dragih bukev in redkih spisov, kar kaže njihovo tiskano oznanilo (1845 str. 51 v 8°). — „Vse njegove bukve s tistimi vred, ki jih je sam spisal, je kupila po njegovi smrti Ljubljanska bukvarnica za 1400 goldinarjev (Novic. 1852 št. 80 str. 319)“. — Po tem takem sta Mecena — baron Ž. Zois pa Kopitar — bila, sta in bota

še v prihodnje bistvena podpora slovenskemu pismenstvu. — Zois ima spominek, Kopitar ga na Kranjskem — nima. Na Dunaju mu stoji sicer na grobu priprost spominek; „komur se zdí, de takó preprosto znamnje ni dosti primerno notrajni veljavnosti in vunajni časti toliciga možá, naj pomisli, de je ta prosti dar dolžni poklon le nekterih oseb, ki so rajnikiga spoštovale in ljubile. Zatorej, pisal je l. 1845 v „Wien. Zeitung“ dr. M. Fessl, s tem tudi nobeden ni mislil, velike množice spoštovavcov Slovijanstva prehiteti, ako bi morde v misli imeli, v kakim pripravnšim kraji, postavim v Ljubljani, kjer se zdej zaklad njegovih bukev znajde, spominšino postaviti, ktera bi se slavnimu, od cele Evrope číslanimu možu spodobila (Novic. 1845 št. 46 str. 184).“ —

To in še marsikaj družega, kar je Kopitar storil, v sercu snujoč — sem vzbujal časih svoje slovenske učence, naj číslajo in verlo posnemajo rojaka učenjaka, in kolikor toliko dalo je to povod, da je Slovenija l. 1877 na Dunaju napravila slavnostno veselico J. Kopitarju na čast, da so nekteri njeni družniki poprosili slavnega naslednika dr. Fr. Miklošiča, naj skoro priobči drugi del „B. Kopitar's Kleinere Schriften,“ da je naša Matica sklenila v svojih letnikih pokloniti mu spomenico, da slovenski domoljubi nameravajo slovesno obhajati stoletnico njegovega rojstva. Prav tako! Kdor vé, kako veselo in vspešno se je obhajal spominj stoletnice V. Vodnikove, more le obžalovati, da v sedanji kratki dobi kaj tacega skoro ni več mogoče. Vodnik je pisal rojakom svojim po domače, sloví torej domá — med Slovenci; Kopitar pa je pisal o rojakihi svojih po ptuje — nemški in latinski, sloví torej na ptujem — med Slovani in drugimi. Oba sta vendar Sloveniji na slavo. — Svét si, da dobí naš slavni učenjak o svoji stoletnici raznih slavnih spoménic, poklanjam o tej priliki za čestitko mu jaz pričujočo nepopolno sliko, ktero dopolniti hočem, kedar dr. Miklošič izda vse spise Kopitarjeve, ako tega doživím in Bog dá mi ljubo zdravje.

Predno pa dam iz rok to svojo nedoveršeno sliko o Kopitarju in njegovem slovstvenem delovanji, naj omením še troje: 1) V kerstnih bukvah Vodiške duhovnije, v ktero spadajo Repnje, pisano je razločno, da je Kopitar Jernej rojen bil 21. avgusta 1780, a ne 23. dne, kar naj se v vseh dosedanjih virih resnici na ljubev popravi; 2) naj se slovstveno delovanje pisateljevo presoja vzlasti po tiskanih njegovih delih, ne tolikanj po pisanih listih prijateljskih in neprijateljskih, ki se javno rabiti smejo vsegdar le skromno in razborito; 3) naj se učenostna ponositost njegova nikar ne imenuje ošabnost po zabavljivem napisu Prešernovem:

Kopítar.

Nósíl učéno glávó z částjó sím vsíh premagávec;
Sméřt in ošábnořt sté zmagale méne sámé.

Kajti — a) dr. M. J. Fessl je po smerti njegovi pisal v „Wien. Ztg.“: „Ker se je rajnki vsaciga, tudi nar manjšiga hlepenja časti ogibal, ni nikoli dovolil, da bi ga bili obličili, zatorej tudi njegovega obličja ali podobe ni (Novi. 1845 str. 184).“ — b) V čerkarski pravdi novoslovenski je M. Čopu nasproti gledé na njihov „Vertheidigungsplan“ povedal jo dostojno: „Genug, dass er uns nie jenseits der Gränzen des strengen Kriegsrechtes und der Ehre finden soll (Illyr. Bl. Nr. 27. S. 6).“ — c) V borbi o cerkvenem jeziku slovenskem in njegovi domovini pravi (Glag. Cloz. LXXX.) celó mirno: Equidem in his etiam, sicut in reliquis omnibus,

Quid verum atque decens curo et rogo et omnis in hoc sum.

Pa: Jamque lector,

Vive, vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

d) V hudi borbi ilirski z Gajem spoznava kaj pošteno o koncu (Hesych. 62): In omnem casum triumphabit quisquis legitime certaverit.

En pueri ludentes REX eris, ajunt,
Si RECTE facies.

In e) v najhujši s Pantilijem (Brockhaus Lex. d. Gegenw. III. 110.) pristavlja naposled brez vsaktere ošabnosti: „Quod de magistratu nostro censorio aut mentitur aut somniat, freti recta nostra conscientia, non solum abominamur et respuimus, sed etiam ignoscimus inimico sive malo suo dolo mentienti sive culpa; nam poterat nos rectius nosse sive sua sive communium amicorum longa experientia, sive denique e nostro Antitartaro (Hesych. pg. 71).“ —

B.

Matija Čop.

*

„Velikan učenosti“,
Prešern.

Skoro o nobenem učenjaku se ni pisarilo toliko koj o smerti in pozneje, kot o Mat. Čopu, dasiravno je on sam spisal malo in nikakor ni bil pripraviti k temu, da bi iz obilnega zaklada svoje učenosti književno podal bil kaj tudi rojakom svojim, pisal sem v Slovincu l. 1874 (II, 148). Popevali in popisovali so ga po nemški in po slovenski, na pr. Franz von Hermannsthal, Ant. Laschan v Illyr. Bl. 1835 Nr. 29; J.

Navratil v Vedežu l. 1850 i v Slov. Beril. V. l. 1853; J. Kosmač v Mitth. d. hist. Ver. l. 1857; K. Melcer v Izvestji gimnaz. Ljublj. l. 1865; J. Zupan v Izv. Reškem l. 1874; Fr. Levec v Zvonu l. 1879 i. t. d. — Pred vsemi najbolje in — reči se smé — vsestransko ga je opeval preljubi mu prijatelj in bližnji rojak dr. Fr. Prešern. — V prvi sicer zabavljivi, a vendar iskreni čestitki pičil ga je l. 1832 v „Krajski Čbelici“ (III, 20) s seršenom:

Čudni dihur.

V Ljubljani je dihur, ki noč in dan žre knjige,
Od sébe pa ne da nar manjši fige.

V drugi prežalostni opeval ga je po nemški v „Illyr. Bl.“ Nr. 30. l. 1835 o smerti pod naslovom: „Dem Andenken des k. k. Lyceal-Bibliothekars in Laibach, **Mathias Čop**“, in z gerškim, v prvi verstici ponemčenim geslom: „Jung stirbt der, den die Himmelsmächte lieben“. V tej žalostnici poje na pr.:

Nicht Du, mein Freund, nur wir sind zu bedauern,
Dein theures Vaterland ist zu beklagen,
Die Jünger, die am Grab des Meisters trauern . . . —
Dir waren heimisch uns'res Welttheils Zungen:
Was Hellas, Rom Unsterbliches geschrieben,
Des Britten Lied Begeistertes gesungen,
Der Lusitanier, Spanier heiss im Lieben,
Der Italiener, Deutsche und Franzose
Geschaffen von der innern Gluth getrieben,
Das sprach zu Dir im lieblichen Gekose
Der Muttersprache. Im sarmat'schen Norden,
Wohin gerufen Dich des Schicksals Loose,
Hast Du gelauscht des Mickiewicz Accorden,
Und was der Tscheche, Serbe und der Russe
An's Licht gefördert, ist Dir kund geworden.
Mnemosyne hat Dich mit ihrem Kusse
Geweiht zu des Vaterlandes Frommen,
Um auszuspenden von dem Ueberflusse;
Nun hat der Tod von uns Dich weggenommen,
Wir sah'n die Saat so herrlich sich gestalten,
Der wahre Ernte Tag, er wird nicht kommen!
Das ist's, warum wir des Geschickes Walten
Verklagen, das so früh Dich uns entrücket,
Warum wir weinend uns're Hände falten. —
Ich weiss, Du standest einsam, unbeglücket,
Dass Dir, wie mir, nicht Ruhe ward hienieden,
Dass Dich im kühlen Haus kein Gram mehr drücket.
Ich gönne Dir den tiefen, sel'gen Frieden;
Doch werd' ich, bis sie mich zu Grabe tragen,
Dass Du, mein Theuerster! so früh geschieden,
Dass Du mir wardst so früh entrissen, klagen.

Tedaj je že snoval dr. Prešern svoj največi spév „Kerst per Savici“; dal ga je na svetlo v posebni knjižici (8° str. 34.) l. 1836, ter v naslednjem sonetu posvetil tretjo čestitko:

Matiju Čopu.

Vam izročim prijátla drági máni!
 Ki spi v prezgodnim gróbi, pésem milo;
 Ločitvi od njega je blá hladilo,
 Hladilo blá ljubézni stari rani.

Minlivost sladkih zvez na svét' oznáni:
 Kak kratko je veselih dni števílo,
 De srečin je le tá, kdor z Bogomílo
 Up sreče únstran gróba v persih hrani.

Pokópal misli visokoletéče,
 Željá nespólnjenih sim bolečíne,
 Ko Čertomir ves úp na zemlji sreče;

Dan jasni, dan oblačni v noči míne,
 Sercé veselo, in bolnó, terpeče
 Vpokoj'le bodo gróba globočíne.

L. 1839 so prijatli nekterim slovečim rodoljubom spomenike na grobu popravili (Vodniku, Linhartu), nekterim postavili (Koritku, Čopu), in poslednjemu je posebej Prešern zložil — v četerti čestitki torej — ta-le znameniti napis:

Matija Čop,

rojen 26. dan Prosenca leta 1797, umerl 6. dan maliga
 Serpana leta 1835.

Jezike vse Evrope je učene
 Govoril, ki v tem tihim grobu spi;
 Umetnosti le ljubil je, zgubljene
 Mu b'le so ure, ko njim služil ni;
 Mladenčam v Reki, v Lvovu in v Ljubljani,
 Netrudin učenik, je um vedril;
 Ako bi daljši časi b'li mu dani,
 Svoj narod s pismi bi razsvetlil bil,
 Però zastavi komaj, stare Slave
 Buditi rod — odnese val ga Save!

Kar je povedal Prešern l. 1835 o smerti svojega pobratima v tERCINAH po nemški, to je popeval l. 1846, nekoliko bolj z ozirom na našo književnost, v distihih po slovénski — v peti čestitki — najprej v Novicah št. 8 — po gerški ali latinski meri (z opombo: Glásniki z udárji, ali od dveh soglasnikov v ravno tisti, ali od éniga v ravno tisti, od družiga v prihodnji besedi naslédvani so dólgo, vsi drugi kratko mérjeni. Glasnik pred glasnikom se vselej pogoltne. Pričujoča elegija se bo v prihodnjím Ilirskim listu tudi v tevtonski meri natisnila. Berite, sodíte, zvolite! —), potlej v „Illyr. Bl. Nr. 17 (z opazko: Zur Probe, wie sich die antike Sylbenmessung in der slovenischen Sprache ausnimmt, ist in derselben die gegenwärtige Elegie im letzten Blatte der Kmetijske novice erschienen). Ta v naši slovstveni povéstnici

res znamenita žalostnica se z malo premembo v Poezijah njegovih l. 1847 str. 95, 96 bere tako-le:

V spominj Matíja Čópa.

(Méra po zgólih vdárjih.)

Tájati led naš šè le začne se, pomlád je drugód žé;
 V drági slovenski vkrotèn ni domovini vihar.
 Stéšemo svoj si čolníc nov, z Bogam zročmò ga valovam;
 Ni se navadil popred breznov se, skal ogibát'.
 Zvézde, ki réšjo, bíle so neznane, ki čoln pogubéjo;
 Léel bil naš je kermár, drúgi je bil Palinár.
 Tí nam otel si čolníc, si mu z jadrami kermo popravil,
 Tí mu pokazal si pót právo v deželo duhov.
 Skrita nobéna bílá ní zvézd ti nebá poezije,
 Slédni je bíl ti domáč jézik omikan, učèn.
 Stari Rimlján kar svetá je gospód, kár Grecia modra,
 Z Lahí, Francoz, Španiól, Nemic in Albionic,
 Čéh in Polják, kar Rus in Ilír, kar rod naš slovenski
 Slávnih izmislil si bil čása do tvójga pisanj,
 Polno si znadnost imel njih, Čópi! velikán učeností,
 Tí si zaklade duhá Krézove bil si nabral.
 Nisi zaklepal domá ti zlahtniga bláгодарóva,
 Sèbi zročeno mladost, druge si z njím bogatíl.
 Komej zastavil, roják, si peró préd praznuvajóče
 V zgubo veliko rodú, kríviga dókaj zamúd,
 V Sáve dereče valov tam vertinčinah smert te zasači,
 Glás ti zaprè besedí, 'z rók ti potegne peró.
 Zemlja nemili čuvaj nam zaklád tvoj váruje skópa;
 Gróbi na tvójim oči máteri Slavi rosé.
 Niso suhe nam prijátlam oči, ki se spomnimo tebe,
 Ino predragih z tebój tvóje ljubezni darov.
 Séme, ki ti zasejal si ga, žé grè v klásje veselo,
 Nam in za nami dokáj vnúkam obeta sadú.
 Naj se učenost in imé, část tvója, roják! ne pozabi,
 Dókler tebi dragó v Krájni slovénstvo živí! —

Kedar se govóri o Čópu in o njegovi veljavi v slovenskem slovstvu, povdarjajo se (v. Slovenec II, 148) vzlasti tri zasluge, in sicer: a) da je z živo besedo — mladenčem netruden učenik — um vedril ter z bistro vedo na več krajih vnemal učence, veselil prijatle, budil pésnike, dokler je vzrojila „Krajnska Čbelica“. O tej zaslugi in o pomémbi, katero ima „Kr. Čbelica“ v slovenskem pesništvu, glej Jezičnik IX. — XI. str. 37. 38. XV. str. 1 — 8 i. t. d. — V drugo zaslugo se mu šteje, da je b) za dr. Jak. Zupanom v „Abecedni Vojski“ ali v „Čerkarski Pravdi“ vstopil se na čelo ter voditelj po njej dognal, da je nad Metelčico vzmagala Bohoričica, kar sem na tanko opisal v Jezičniku IX. — XI. str. 38. — 48. — Tretja zasluga njegova je, da je c) spisal „Novoslovénsko Bibliografijo“ ter jo že l. 1831 v Novi Sad poslal P. J. Šafaříku. Nekoliko je porabil je Šafařík koj v Čas. Česk. Mus. l. 1833 — 34 po česki sam, bolj na tanko v istem časopisji l. 1859 — 60 V. Křížek. Po Čópu je razlagoval Metelko, in po njem pa po Šafaříku jo je opisal J. Valjavec v Slov. Bčeli l. 1853 in

naslednje leto A. Janežič v slovnici svoji s kratkim pregledom slovenskega slovstva. Rusom jo je nekaj izdelano poslal V. Klun l. 1859 v Rusko Bésedo in posebej dal jo natisniti v „Oesterr. Revue“ l. 1864. II. zv. 3. 5. 7 („Die slovenische Literatur“) z nekterimi svojimi dodatki. Hrovatom jo je priobčil J. Macun ter Čehom priredil za „Naučni Slovník“ l. 1863. L. 1864 pa je Čopovo književno povéstnico v izvirnem spisu popolnoma dal na svetlo J. Jireček v Pragi z naslovom: „P. J. Šafařík's Geschichte der Südslaw. Literatur. I. Slowenisches Schriftthum“ (8. S. 1 — 149).

„Dieser durch gründliches und vielseitiges Wissen, das er nicht erwarb, sondern mit der Gewalt des unter ungünstigen Verhältnissen geborenen Talentes errang, nicht minder, als durch einen edlen Character ausgezeichnete Mann... — Wenn ihn nur Krain, sein Vaterland, kennt, und nicht die gesammte literarische Welt, so kommt diess nur daher, weil ihm rastlose, angestrengte Studien, Unterrichtgeben, und ein früher Tod, nicht Zeit liessen, sich der letztern, ihre Angelegenheiten fördernd, bekannt zu machen“ — opazuje k svoji prijateljski nemški spoménici o smerti Čopovi ves žalosten verli F. v. Hermannsthal (Illyr. Bl. 1835 Nr. 29). — O slovenskem slovstvu je sicer pobral nekaj iz Truberja, nekaj iz Valvazorja in Marka Pohlina, več iz Kopitarjeve slovnice l. 1808, a največ si je Čop priboril iz prvotnih virov sam, iz knjig in pisateljev, ktere je tako verno zaznamnjal. „Die wichtigste Quelle jedoch, welche Šafařík zu Gebote stand, waren Nachrichten des Humanitäts-Professors und späteren Bibliothekars in Laibach, Mathias Čop (Zhóp). Dieser lebenswürdige, bescheidene Gelehrte stand Jahre lang in regem Verkehre mit Šafařík. Šafařík war es nebst Kopítar, der, wie Čop selbst sich ausdrückt, „Interesse an Slavicis und Slovenicis so zu sagen ihm aufgedrungen“. Mit einer Emsigkeit, die hohe Achtung verdient, trug Čop alles zusammen, wessen er über slowenische (windische) Bücher habhaft werden konnte, und schickte im Juni 1831 die über 100 Folioseiten starke Handschrift seinem gelehrten Freunde zur beliebigen Benützung zu. „Es sind herrliche Beiträge“, schrieb Kopitar, durch dessen Hand die Handschrift nach Neusatz befördert wurde, „und ich zweifle, ob Sie sonst woher eine so brave Vorarbeit erhalten haben können. Zhóp ist ein milder Recensent und von extensivem Vergleichsgesichtskreis“. — Čop hatte wohl die Absicht, und auch Kopitar rieth dazu, selbst etwas davon herauszugeben; indess es blieb beim blossen Wollen. Erst durch Šafaříks Schrift gelangt nun das wichtigste daraus in die Oeffentlichkeit. Auch später fuhr Čop fort, über einzelne neuere und ältere Slovenica Šafařík Mittheilungen zu machen“. Tako piše J. Jireček v „P. J. Šafařík's Gesch. d. südsl. Lit. I. pg. IV. Vorw.“ —

Vzlasti iz teh treh del se vidi Čopova velika pomemba v našem slovstvu. Abecedna Vojska bila je takrat zanimiva; sedanji rod ne bi je mogel vnovič prebaviti. Književna Povestnica pak nam koristi še vedno. Iz nje so zajemali in zajemajo vsi mlajši učitelji in pisatelji, tudi neslovanski. Mnogim je služila vže v rokopisu, kateri je sedaj s knjižnico dr. E. Costovo na Ruskem, kar nam Slovencem ni na kvar. Rokopisi, ki se pomnožujejo v tiskarstvu in razširjujejo po svetu, niso v naši dobi nikake cene, in Matica na pr. nima naloga, da bi nakupovala si knjig ali starih spisov. I bratom Hrovatom je po Čopovem spisku slovensko književnost dokaj dobro načertal S. Ljubić v „Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži“ v Rieci knj. II. str. 538 — 585 l. 1869. —

Povédal sem prej, da Čopovi učeni spisi dobro služijo sploh in da je občna njegova slava; zakaj sem vendar lotil se ga spet jaz? — Nekaj zato, da se vzpored pokažejo čestitke Prešernove in da mladi svet slovénski vidi, kako je Prešernovo prijateljstvo do Čopa raslo še celó po smerti kot večerna senca; nekaj pa zato, da k njegovi bibliografiji o pisalcih dam nektore popravke in dostavke. — Koj o smerti Čopovi je Prešern obupovaje vzdihoval:

Wir sah'n die Saat so herrlich sich gestalten,
Der wahre Ernte Tag, er wird nicht kommen!

Ali kasneje je v peti svoji čestitki ves potolažen popeval:

Seme, ki ti zasejal si ga, že gre v klasje veselo,
Nam in za nami dokaj vnukam obeta sadu.

I to je istina, Slovencem na čast in hvalo. — O drugem spisku „*Slowenisches Schriftthum*“, kateri je vprav Čopov, le čita se v „*Jireček-Šafařík's Geschichte der Südslaw. Lit.*“ l. 1864 — naj priobčim o pisalcih po omenjeni knjigi nektore stvari; morebiti se kateremu vstreže. — O znamenitem XVI. stoletji in o vzajemnosti njegovi s poprejšnjimi in naslednjimi veki v našem slovenskem slovstvu hočem, ako Bog dade, poznej kterikrat spregovoriti. — Za zdaj nate to-le:

Mihael Mikec str. 18 umerl 24. avg. 1620 v Ljubljani.

Matija Kastelec (Castellez) str. 19 rodil se 24. jan. 1620, u. 26. aprila 1688.

J. B. Valvazor str. 20 r. 28. maj. 1641 (ne 1639).

Janez Kerstnik od sv. Križa str. 20 u. 1714.

France Mihael (ne J. L.) Paglovic str. 21 r. 1679, u. 1759.

Fr. Sav. Gorjup str. 24 u. 2. dec. 1781.

O. Gutschmann str. 24 r. v Grabšteni (Graffenstein) na Koroškem 4. avg. 1727,
u. v Celovcu 1790.

J. Hasl (Hasel) str. 25 r. 14. nov. 1733, u. 2. avg. 1804.

Bl. Kumerdej str. 26 r. v Bledu (Gradu) 27. jan. 1738 (ne 1744), u. 1805.

- Ant. Linhart (A. Tomaž Leenhardt, Linhard) str. 28 r. v Radolici 11. dec. 1756.
- J. Zelenko (Sellenko) str. 34 t. j. Mihael Zagajšek, r. za Gajem v Ponkvi 1739, u. 9. maja 1827.
- J. Goličnik str. 34 r. v Mozirji 31. jan. 1737, u. 9. marc. 1807.
- J. Škrinjar str. 35 u. 17. apr. 1825 v Gorjah.
- A. Traun (Traven) str. 35 u. 18. maja 1807.
- J. Rihar ali Riher (ne Richter) str. 35 u. 1807.
- M. Šraj str. 35 u. pri sv. Duhu (Grossdorn) 1821.
- Jernej Kopitar str. 36 r. v Repnjah 21. avg. (ne 23.) 1780, u. 11. avg. 1844 na Dunaju.
- Jan. Nep. Primic str. 37 r. v Zalogu pri Šmariji 23. apr. 1785, u. ondi 3. febr. 1823 (ne 1790 — 1818).
- J. L. Šmigoc str. 37 r. v Halozah 1786, u. 14. avg. 1829.
- M. Ravnikar str. 37 u. v Terstu 20. nov. 1845.
- P. Skerbinc str. 39 r. 1. okt. 1780, u. 29. jan. 1824.
- U. Jarnik str. 39 r. 11. maj. 1784, u. 11. jun. 1844.
- P. Dainko str. 39 r. 23. apr. 1787, u. 22. febr. 1873.
- L. Volkmar (Volkmayr) str. 40 r. 13. okt. 1741, u. 4. febr. 1816.
- J. Vesel Koseski str. 40 r. 12. sept. 1798 v spodnjih Kosezih Moravskih.
- J. Zalokar str. 40 r. 26. jun. 1792, u. 7. sept. 1872.
- V. Stanig (Stanič) str. 40 r. 12. febr. 1774, u. 29. apr. 1847.
- Fr. S. Metelko str. 40 r. 14. jul. 1789, u. 27. dec. 1860.
- Frid. Baraga str. 41 r. 29. jun. 1797, u. 19. jan. 1868.
- Luk. Dolinar str. 41 u. 24. avg. 1863.
- B. Potočnik str. 42 u. 20. jun. 1872.
- G. Švab str. 42 u. 6. jan. 1866.
- A. Albrecht str. 42 u. 20. nov. 1848.
- Fr. Veriti str. 42 u. 16. jul. 1849.
- K. Kvas str. 43 r. 29. nov. 1790, u. dec. 1867.
- J. Cigler (Ziegler) str. 43 u. 11. apr. 1869.
- J. Traven str. 43 u. 19. sept. 1847.
- Mih. Kastelic str. 43 u. 22. okt. 1868.
- J. Grabner str. 44 r. 4. apr. 1806, u. 21. jul. 1862.
- Ign. Holzapfel str. 44 u. 21. jan. 1868.
- J. Kosmač str. 44 u. 1. okt. 1872.
- Jern. Levičnik str. 44 r. 18. avg. 1808.
- Fr. Prešern str. 44 u. 8. febr. 1849.
- Jak. Zupan str. 45 u. 6. febr. 1852.
- Fr. Pirc str. 45 u. 22. jan. 1880.
- U. Jerin str. 45 r. 1785, u. 1849.
- Fr. Jelovšek str. 45 r. 8. febr. 1793, u. 1868.
- Jož. Burger str. 45 r. 31. marc. 1800, u. 24. jun. 1870.
- J. Matiašič str. 45 r. 22. apr. 1808.
- A. J. Murko str. 45 r. 8. jun. 1809, u. 31. dec. 1871.
- A. Smole str. 45 r. 18. nov. 1800, u. 30. nov. 1840.
- A. Slomšek str. 46 r. 26. nov. 1800, u. 24. sept. 1862.
- A. Šerf str. 46 r. 17. maj. 1798. —

O spisovatelju **M. Čopu** samem je bil še Šafařík vstavil čas in način njegove smrti. — K temu naj le oménim, da letos — v god moje sreberne sv. maše — izmed domoljubov — v spisu l. 1831 doveršenem imenovanih — živijo samo še štirje, in ti so: Janez Vesel Koseski v Terstu, Jernej Levičnik v sv. Mohoru na Koroškem, Juri Matiašič v Mariboru in Anton Šerf v Svetinjah na Štajarskem. — S temi prečastitimi možaki in z vsemi drugimi slovenskimi rodoljubi milemu Čopu tudi mi mlajši, ki vživamo njegove ljubezni predrage darove, prav radi čestitamo s Prešernom:

Naj se učenost in ime, čast tvoja, rojak! ne pozabi,
Dokler tebi drago v Krajni slovenstvo živi! —

*
* *

C.

Dr. France Prešern.

* * *

Dokler svoj jezik bo Slovan poznal,
Serce bo tvoja struna mila
Mu budila!
Levstik.

*

Rojen 3. dec. 1800 v Verbi, vasi duhovnije Brezniške na Gorenjskem, učil se je Fr. Ksav. Prešern najprej domá, potem v Ribnici, v Ljubljani, na Dunaju, kjer je postal l. 1828 „jezičen dohtar“; služil nekaj pri višem denarnem vradu v Ljubljani, največ pri dr. Chrobatu za spisovatelja, preselil se kot pravdosrednjik l. 1847 v Kranj, kjer je umrl 8. febr. 1849.

„Prava Prešernova podoba so njegove poezije; v njih je zajeto vse njegovo življenje“.

Zapel pa je Prešern javno l. 1827 prvo pesmico, ktera se nahaja po slovenski v Bohoričici in po nemški v *Illyr. Bl.* Nr. 2., torej koj o novem letu, s podpisom **P.**, v naslednji obliki:

Dekelcam.

Padala v pušavi mana
Izraelce je redila;
Če ni kmalo bla pobrána,
Se zastonj je rastopila.

An die Mädchen.

Manna gab Gott in den weiten
Oeden Wüsten Jacobs Sprossen;
Sammelten sie's nicht bey Zeiten,
So zerfloss es ungenossen.

Ko srebró se rosa bliaka
Če mladi so žarki zlati,
Belj vročina če pertiška
Rosa móre koj bejžati.

Rožice cvetó veséle
Le ob času létne mlade;
Léto grom in piš perpéle,
Lépo cvetje preč jim páde.

Roža, rosa, ino mana
Tvoja je lepota dvica!
Dekelca ne bod zaspana,
Dokler ti cvetejo lica!

Fante zbéraš si prevzetna
Dokler raseš v' lepoti,
Varji, varji de perlétna
Se ne jokaš v' samoti.

In des jungen Morgens Kühle
Blinkt der Thau so froh und helle;
Kaum doch naht des Tages Schwüle,
Weichen muss er auf der Stelle.

Lustig treiben ihre Blüthen
Blumen in des Lenzes Wetter;
Kommt der Sommer Stürme Wüthen,
Welk und dürr sind ihre Blätter.

Wohl dem Thau, dem Manna gleicht,
Blumen gleicht der Schönheit Prangen.
Nützt sie Mädchen, eh' sie weicht,
Eh' erbleicht das Roth der Wangen.

Körbchen theilt man ohn' Erbarmen,
Spröd' und stolz so lang man blühet;
Einsam klagt ihr, lasst euch warnen,
— Wenn von euch der Reitz entfliehet.

Drugo je zagodel l. 1830 in ta je Körnerjeva: „Licova strelci“ (Lützow's wilde Jagd), s podpisom Dr. P. poslovenjena v „Illyr. Bl.“ Nr. 33., s prvim in zadnjim odstavkom n. pr.:

Kaj tamkej iz gojzda se v' soncu bliši?	To nemških je strelcov trop strašan,
Sum bližej bije na všesa.	Rabelne zatret' in tirane,
Sem doli se v' verstah tamnih dervi,	Kdor ljubi nas, ta naj ne hod' obžalvan,
Pojejo rogovi, trobenta buči,	Dežela je prosta, napočil je dan,
De duša v persih se stresa.	Rešile so smertne jo rane.
Če praša černe junake kdó,	Zató naj od vnuka do vnuka sloví,
Licova strelci silni, prederzni so tot...	Licova taki strelci prederzni so bli.

To leto — 1830 — je zrojila „Krajnska Čbelica“ in v I. roju so trije spevi Prešernovi, med vsemi največi in najkrepkeji: a) Slovo od mladosti (Dni mojih lepši polovica, kmalo, — Mladosti léta, kmalo ste minule! — — Zató, mladost! po tvoji temni zarji — Sercé zdihtvalo bode — Bog te obvarjil!). — b) Povodnji mož, balada iz Valvazorja (Od nékdaj Ljubljanke lepé so slovéle, — Al lepši od Zalike ni blo nobéne — — Vertinc so tam vid'li čolnarji deréč, — Al Zalike vidil nobéden ni več.). — c) Lenora. Balada (Bürgerjeva) iz nemškiga prestavljena (Iz strašnih sánj, ko se zori, — Lenóra kviško plane — — Si trupla se znebila; — Bod' duši sodba mila!). —

Leta 1831 prikaže se v „Illyr. Bl.“ Nr. 11 prvi Prešernov sonet: „Verh sonca seje soncov cela čeda“, s podpisom Dr. Preš. — Tisto leto vzrojijo v II. „Krajnski Čbelici“ njegovi soneti: „a) Očetov naših imenitne dela; b) Verh sonca sije soncov cela čeda (nekoliko vže popravljen); c) Tak kakor hrepeni okó čolnarja; d) Kupido, ti, in tvoja lepa starka; potem e) Hčere svet. Romanca po španski šegi z' asonancami. (Ljubice pod okno dragi — Pride marakatero nóč — — Za ženico dajte drag'mu, — Ljubi óča! me na dom!); f) Nova pisarija. Zabavljica. (Učenec. De zdaj, — ko že na Krajnskimi vse pisari, — Ko bukke vsak šušmar

daje med ljúdi — — Pisar. Ozlati vék zdaj Muzam Krajnskim pride!). — Spev vsakteri kaže podpis Dr. P.

Vesél, da so kranjski Slovénici dobili si domače glasilo, priobči Dr. Pr. v „Illyr. Bl.“ 1832. Nr. 2. le (Scherzromanze S. 6): Romanca z' ženskimi asonancami (Klél učenc filosofije — Pust na pepelníčno jutro . . v. Poez. 41 — 42. Učénic.); a v Krajnski Čbelici l. 1832 vzroji v III. tečaju Dr. Prešérn z naslednjimi umotvori: a) Romanca od Turjaške Rozamunde (Hrast stoji v Turjaškém dvori, — Verh vzdiguje svoj v oblake); b) Soldaška (Pet čévljov mérim, pavcov pet); c) Perva ljubezen (v. Poez. 104 — 105), tu še brez naslova, le z geslom: „Qui nullam tibi dicebas jam posse nocere, — Haesisti: cecidit spiritus ille tuus“. Propertius. (Že míru serčnimu nevarne léta, — Mladosti léta so slovo jemale); d) Astrologam. Po Anakreontovi meri. (Vsi pojte rakam žvižgat, — Lažnjivi pratikarji); e) Seršeni 1 — 15 s Postscriptum (Naj misli . . Feriunt — summos fulmina montes. Hor.); f) Soneti in sicer α) Čerkarska pravda (Al prav se piše kawa ali kaffa); β) Ptujo-Besedarjem (Ne bod'mo šalobarde! Moskvičanov); γ) Strah (En dan oči so vid'le zmoti vdane . . v. Poez. 130. Dve sestri vidile so . .); δ) Smert (Dolgóst živlénja našiga je kratka v. Poez. 167. Meménto móri). —

L. 1833 prinese „Illyr. Bl.“ Nr. 6 — 8 sostavek pod naslovom: Krain's Vorzeit und Gegenwart. Krainische Literatur. Krajnska Čbelica. Na svitlobo dal M. Kastelic. 1 — 3 bukvice. V Ljubljani, 1830 — 1832. V njem razkazuje brez podpisa M. Čop českega pisatelja Fr. L. Čelakovskega sodbo o Čbelici in njenih pesnikih, posebej o Prešérnu, pa o Metelčici (po sonetu: Čerkarska pravda), ponemčeno iz Čas. Česk. Museum. 1832. str. 443 — 454, ter jo spremlja s svojo lastno sodbo. — Na to se vname po odgovoru v Nr. 10 z znamnjem — . — glasoviti „Slowenischer ABC-Krieg“, kteri se nahaja v „Ausserordentliche Beilage zum „Illyr. Bl.“ Nr. 13, 14, 15, 17“ s podpisom Y. Njemu nasledva Nr. 22 „Erwiederung“ z zvezdico *, in Nr. 23 Y. „Slow. ABC-Krieg Nr. 2“. — Vmes med tem abecednim vojskovanjem priobči Dr. Prešérn v „Illyr. Bl.“ dva soneta „Sängers Klage“ po nemški z geslom: Et Getico scripsi sermone libellum. Ovid. in sicer Nr. 24 (Obschon die Lieder aus dem Vaterlande — Verbannt den Liebling römischer Kamönen) in Nr. 25 (Wohl ihm, wem fremd geblieben das Erkennen, — Die gift'ge Frucht gereift am Baum der Sünde!). — Nr. 26 „Illyr. Bl.“ ima: **Romeo und Julie.** Ein Sonettenkranz. 1. Verona (Steh', Wandrer still! du wandelst in den Mauern, — Wo liebend sich zwei edle Herzen fanden); 2. Julia's Wohnung (Seht ihr das Haus mit alterndem Gemäuer); 3. Julia's Sarg (Ist's euch vergönnt, mit gläub'gem Sinn zu schauen), sicer brez vsakterega znaka ali podpisa; vendar — ali ni to Prešérnov prvi sonetni venec? — V Nr. 27. se v samem listu čita K. t. j. Kopitarjev: Ein

Wort über den Laibacher ABC-Streit, aus einem Briefe aus Wien an Hrn. M***. t. j. Metelko. V tem pismu Kopitar poprijema razun Čopa in Čelakovskega tudi Prešerna (na pr. sein Liebling, der vielgewandte Doctor — Dichter P. — des „lieben Preschern“ Gourmand-Sonett (od kaše) .. die ästhetischen Genies Č. und Dr. P. .. Und seinem würdigen Liebling Dr. Preschern: Mazi Ti Bog Dohtar Prešérin! i. t. d.). — List Nr. 28. kaže nemško pesem: Von der schönen Vida. Frei nach dem von Dr. Preschern bearbeiteten slavischen Volksliede. (Vida stand am Strand des Meeres). Podpis: Dr. C. A. U. (Ule-pitsch). V „Ausserord. Beilage zum „Illyr. Bl.“ Nr. 28.“ pa je pervikrat dal na svetlo Dr. Prešérn svoje Gazele 1 — 7. (Pésem moja je posóda tvojiga iména, — Mojiga sercá gospóda, tvojiga iména) z geslom (Krain. Volks-spruch): Ljubezen je bila, — Ljubezen še bó, — Ko tebe in mene — Na sveti ne bo. — V prejšnjim enaki prikladi „Ausserord. Beil. zum „Illyr. Bl.“ Nr. 30.“ odgovori Kopitarju Čop (Y. für Hrn. K. mit dem Beisatze: ironice) naposled v sostavku: „Slow. ABC-Krieg Nr. 3“ — prepustivši Prešérnu, da za nektere zabavljiice nad Kopitarjem znosi se sam, kar le-tá tudi res storí. Poslednjemu Čopovemu spisu so pridejani namreč (I. — V.): Literärische Scherze in August Wilhelm v. Schlegel's Manier. Vom „Doctor-Dichter P.“ — I. Error typi. II. Apêl in čévljar. (Po Plinijovi pravljici: Apêl podóbo na oglêd postavi ... Le čevlje sódi naj kopitar .. v. Poez. str. 160: Le čevlje sódi naj Kopitar). III. Relata refero (Wie 's kommt, dass so viel Koth der ausgespieen). IV. Hoc scio pro certo, quoties cum stercore certo (In Meeres Tiefen, auf der Erde Fluren). V. (Du staunst, mein Freund! ..). Vid. Jezičnik IX. — XI. str. 38 — 48. —

Prav tega leta — 1833 — prirojíjo v IV. tečajju Krajske Čbelice ti-le spevi Dr. Prešérnovi na dan: a) Glosa z geslom: Slép je, kdor se z petjam vkvarja i. t. d. (Zgodbe večnih pevcov beri: — Bil berač je pevč Pelida). b) Soneti (I. — VI.) in sicer: α) O Verba! srečna, draga vás domača; β) Popótnik pride v Afrike pušavo; γ) Hrast, ki na tla vihár ga zimski trešne; δ) Komur je sreče dota bla klofuta; ε) Življenje ječa, čas v' nji rábelj hudi; ζ) Čez tebe več ne bo, sovražna sreča! c) Romanca od dohtarja (Dohtar, ti jezični dohtar!). d) Romanca od učenca (Klél učénc filosofije .. vid. „Illyr. Bl.“ 1832 Nr. 2.). e) Strunam (Strune! milo se glasite, — Milo, pesem! ti žaluj). f) Gazele 1 — 7. (Pesem moja je posoda tvojiga imena i. t. d.) kakor „Illyr. Bl.“ Nr. 28. v prikladi, toda brez gesla, a tam in tu s celim imenom Dr. Prešérn.

S IV. dokaj močnim rojem je zamerla Krajska Čbelica. Dr. Prešérn ji je že pripravil bil nekaj nove hrane, a ni mogel ž njo po tej poti več na dan. Popéva torej po nemški v „Illyr. Bl.“, kjer se

I. 1834 nahajajo štirje sonetje, in sicer Nr. 19 Sonett (Warum sie, werth, dass Sänger aller Zungen — Sie priesen von Homer an, dem Hellenen); Nr. 21 Liebesgleichnisse. I. Sonett (Der Frühling kommt, aus Auen, Bergen, Flüssen); II. Sonett (Wie der, dem alles, was er mitgenommen); III. Sonett (Wie brünstig sehnt sich, wer an dunkler Stelle — Gefangen sitzt im unterird'schen Grauen). — L. 1835 je Nr. 30 priobčil edino žalostnico (Gl. Jezičn. XVIII. B.):

Dem Andenken

des

k. k. Lyceal-Bibliothekars in Laibach

Mathias Čóp.

„Jung stirbt der, den die Himmelsmächte lieben“,
Der Spruch, mein Freund! hat sich an Dir bewähret,
Stand in den blassen Zügen Dir geschrieben;
Denn heiter war Dein Antlitz, wie verkläret,
Dein Mund, der lächelte, als wollt' er sagen:
Aus ist der Kampf, der lang genug gewähret.
So fand ich Dich, als ich vom Schmerz getragen,
Zu Dir geeilet auf die Schreckenskunde,
Dass aufgehört des Freundes Herz zu schlagen,
Und wie sie brennt, und brennen wird die Wunde,
Gelinder werden ihre glüh'nden Qualen,
Wenn ich erwäge Deine letzte Stunde
Nicht Du, mein Freund, nur wir sind zu bedauern,

To leto je tudi romala po svetu njegova pesem: Nebeška precesija, toda samo prepisovana — iz rok v roke, natisnjena potem pervikrat še le l. 1848 v V. Bukv. Krajske Čbelice str. 20 — 24 na pr.:

(1835.)

Osemnajst sto in petero
Léto gre čez trideset,
Kar pernesel sveto véro
Jezus Kristus je na svet...

Leta 1836 prinese „Illyr. Bl.“ Nr. 4 balado (v. Poez. 72. 73) po slovenski in po nemški:

Prekòp.

Bil nekda j je mlad pevic daleč okrog
slovèč,
Je zložil dosti pesem, od ljubice svoje
nar več,
Od ljubice lepe Severe, prevzetne
deklice,
Ki niso je omečile njegove pesmi vse itd.

Die Wiederbeerdigung.

Einat lebt' ein junger Sànger, berùhmt
im weiten Kreis,
Der viele Lieder ersonnen, die meisten
der Liebsten zum Preis,
Zum Preis der schönen Severe, für
die sein Herz geglùht;
Sie rùhrte kein's der Lieder, gar stolz
war ihr Gemùth etc.

V naslednjih treh številkah pa so natisnjene nektare pesmi, namenjene prej „Kr. Čbelici“ (s pristavkom: Aus dem noch ungedruckten 5ten Hefte der krainischen Biene) namreč Nr. 13 (v. Poez. 150):

Sonet.

Ni májhina bla, Togenburgar, méra
Terplénja tvoj'ga; moje ga premaga!...

Sonett.

Wohl gross war, Toggenburg, mein
Schmerzgeselle.
Dein Leid; von meinem wird es über-
troffen!...

Nr. 18. v. Poez. 12.

Kam?

Ko brez miru okrog divjam,
Prijátli prášajo me: kam?...

Wohin?

Wenn ich herum irr' ohne Rast,
Fragt ihr: „wohin mit solcher Hast?“...

Nr. 43. Soneti.

Blo Mojzesu je nekdaj naročeno
Peljati v Kanaan kardelo Juda . . .
(v. Poez. 151.)

Oči so le per nji v deklét ble sredi,
Govor'le usta le od nje so hvale . .
(v. Poez. 155.)

Kadar obupa učenost zdravnika,
De smerti odverniti ni mogoče . . .
(v. Poez. 156.)

Sredi tega leta — 1836 — prišlo je na svetlo največe delo Prešernovo, in to posebej v knjižici 8° str. 34, namreč: **Kerst per Savici**. Povest v verzih. Zložil Dr. Prešérin. V Ljubljani, natisnil Jožef Blaznik. 1836. — Spév ta je po milem sonetu — nekako za obletnico — (str. 3) posvečen Matiju Čopu: Vam izročim prijatla dragi máni! itd. — Vvod: „Valjhún, sin Kajtimara, boj kervavi — Že dolgo bije za keršansko vero, — Z Avreljam Droh se vèč mu v brán ne stavi itd.“ (str. 5—8) in str. 9 brez nadpisa se nadaljuje: „Mož in oblakov vojsko je obojno — Končala temna noč, kar svetla zarja itd.“ — Opombe (str. 35) po Valvazorju VII, 2. — Ponatisnjen je Kerst per Savici v Novicah l. 1844 št. 29—35; popravljen in nekoliko pomnožen (pr. str. 188: Bogu sim večno čistost obljubila, — In Jezusu, in máteri Mariji . . .) v Poezijah str. 168—191. —

Leta 1837 je popeval Dr. Prešérin spet po „Illyr. Bl.“, kjer se v Nro. 9. nahaja po nemški (13 zložni) sonet — s prvim in poslednjim razstavkom na pr.:

Resignation.

(Aus dem Pohnischen des Adam Mickiewicz.)

Wer ohne Erwid'rung seufzt, gross ist das Unglück dessen,
Noch grösser dessen, den das leere Herz langweilet;
Doch mit dem grössten Unglück scheint mir der theilhet,
Der nicht mehr liebt, dass er geliebt, nicht kann vergessen.

— — — — —

Sein Herz gleicht einem Tempel aus vergang'nen Jahren,
Der öde, durch die Zeit verfallen, wo nicht thronen
Die Gottheit will, und Sterbliche nicht dürfen wohnen.

Nr. 19 je brati balada: Zdravilo ljubezni (Ljubimu ljub'ca, lepote cvet — Vmerla je stara osemnajst let . . . v. Poez. 53—56); Nr. 38 pa Sonet (v. Poez. 157) nemški in slovénski:

Aufthun wird sich, wenn das Gericht
vollendet,
Der Himmel den Erwählten; all' sein
Segen . . .

Odperlo bo nebó po sodnim dnevi
Se zvoljenim; svit glorie nezrečeni...

L. 1838 priobči Prešern v „Illyr. Bl.“ balado Ribič (v. Poez. 77) Nr. 9 (Ribič marsktéro noč veslá, — Gori na nebi zvezda migljá, — Nevarne mu kaže poti neba). — Popevati je bil jel Dr. Prešern od sladke ljubezni, a koj so mu oponašali to nekteri Slovenci, češ, Muza tvoja je premalo sramožljiva, je celó zapeljiva in pohujšljiva (cf. Nova Pisarija). Tem odgovarja pesnik z Ovidom (Getico sermone) po nemški:

Da ich, wie er, nicht kann vom Dichten lassen;
Wiewohl mein heimisch Lied mir nicht zum Frommen,
Nur Missgunst mir bereitet, blindes Hassen,
Vergebt, dass ich ihm folgend unternommen
In Worte meinen innern Gram zu fassen,
Die ich von meiner Mutter nicht vernommen.

Ker je pa „sladko ljubezen svojo“ popeval vzlasti po slovénski (cf. Gazele), oponašali so mu nekteri Němci, češ, opévaj jo rajši po nemški; tedaj jim izpové se, namreč:

Deutsch sprechen in der Regel hier zu Lande,
Die Herrinnen und Herren, die befehlen,
Slowenisch die, so von dem Dienerstande;
Den strengsten Dienst, dien' ich, den freie Seelen
Gedient, die Liebe schlug in ihre Bande,
Nicht darf ich gegen jene Sitte fehlen.

Nekterim uno ni bilo prav, nekteri so pa v tem jeli Prešerna posnemati ter po nemško — a nič kaj izverstno — preslavljati nemško oliko; tem spet se oglasi pesnik 1838 Nr. 14:

An die Slowenen,

die in deutscher Sprache dichten.

Ihr, die entsprossen aus dem Slavenstamme,
Ihr, die der eignen Mutter lang' entzogen,
Die Bildung nicht an ihrer Brust gesogen,
Die man, wie mich, vertraut der deutschen Amme!

Nicht glaubet, dass ich euch desshalb verdamme,
Dass der Germanin dankbar ihr gewogen,
Nur, dass sie wird der Mutter vorgezogen,
Das ist's, was in mir weckt des Zornes Flamme.

Der wahren Mutter, mein' ich, soll sie weichen,
Auch mein' ich, dass es ziemt dem Pflegesohne,
Der Pflegerinn ein Dankgeschenk zu reichen;

Von edlem Erz, nicht von gemeinem Thone
Sey doch das, was er bringt der überreichen,
Die auf Armseligkeiten blickt mit Hohn.

V Nr. 21 je Dr. Prešern pervikrat priobčil geslo, ktero je pozneje na čelo del svojim „Poezijam“ in to po slovenski in po nemški v tej-le obliki:

Prosto sercé.

Sim dolgo upal, se dolgo bal;
Slovo sim upu, sim strahu dal.
Sercé je prosto; — mirno, srečno ni;
Nazaj si up, nazaj si strah želi.

Am Herzen hat Hoffnung, hat Furcht genagt;
 Nun hab' ich beiden Lebewohl gesagt.
 Das Herz ist frei, auch ruhig, glücklich? Nein.
 Ach, zögen doch Hoffnung und Furcht wieder ein!

Preumetno pa oserčuje isto leto pesnik sam sebe v Nr. 23 v spevu
 (v. Poez. 36. Pévcu), tedaj z naslovom:

Oserčenje.

Kdo zná
 Noč temno razjasnit', ki tare duhá! itd.

L. 1839 je „Illyr. Bl.“ z novim vredništvom (Jean Laurent) na mesto surove, bolj kmečke dobil novo, bolj gosposko papirnato obliko; a to in naslednji dve leti 1840 — 41 ni v njem čitati nobene poezije Prešernove. Nahaja pa se iz te kmečke dobe na bolj grobem papirju v obliki nekdanjih „Gazel“, toda brez nadpisa (p. Ausserord. Beilage zum „Illyr. Bl.“), na pristriženi polpoli, brez letnice, ktere popraševaje tu in tam nisem mogel nikakor izvediti, natisnjen slovénski Dr. Prešérnov „Sonetni Venec“, v katerem je po čerkah popévana Primicova Julja, ki ga pa Ilirskemu listu za priklado berž ko ne ni pripustila tedanja državna slovénskih bukev cenija! Toliko vsaj je gotovo, da ta prekrasni venec, prvi v našem slovstvu, je spleten pred l. 1839. V Poezijah l. 1847 je nekoliko popravljen (str. 133 — 147), le v nekterih natisih praviloma, v nekterih pak je Prešern nalašč zmedel „Magistrale“ (v. Slovencam nov poet itd. str. 147). — V prvi obliki se le-to glasi:

Pev'c nove ti cvetlice v ven'c povije,
Ran mojih bo spominj in tvoje hvale,
Imele vse so v serci svoje kale
Mokro - cveteče rož'ce poezije.
Iz krajev niso, ki v njih sonce sije,
Cefirov sape niso jih pihljale,
Obdajale so vterjene jih skale,
Viharjev jeznih merzle domačije.
Izdihleji, solzé so jih redile,
Jim moč so dale rasti neveselo,
Ur jih meglenih so morile sile.
Lej! tórej je bledó njih cvetje velo,
Jim iz oči ti pošlji žarke mile,
In gnale bodo nov cvet bolj veselo. —

Bilo je l. 1837, da je prišel v Ljubljano A. Slomšek, in Prešern, nekaj časa součenec, mu smeje izroči seršena: Ker stara para zlomek — Devišstva preveč vzel, — Je mlajši njega Zlomšek — Prodajat ga začel (Jezičn. XVI. 1878. str. 4). — Pobratim njegov, Stanko Vraz, je nabiral pesni narodne ter izdal jih na svet v Zagrebu l. 1839: „Narodne pèsni ilirske“ itd. V predgovoru omenja, da nabira jih tudi „slavni krajski

pěsňik Dr. Fr. Prešern^a, in v kazalu so res naslednje zaznamnjane z njegovim imenom (Dr. Prešern): Davorie. 7. Marko (Stoji silna skala, beli grad — Notri se zhaja Marko mlad); 9. Matjaš v vózi turski (O Matijaž, o Matijaž! — Lepa je krona ogerska); 11. Alenčica Gregičova sestra (Leži, leži stežica — In ta pelja sred Turškiga). Balade, Romance: 78. Baroda (Gospod kliče hlapca svojega: — O hitro pojď mi gledat rane); 80. Nesrečni strelec (Ljubčik se na pót napravlja; — Culico si skupej spravlja). — Stanko Vraz vže pripoveduje, da je Dr. Prešern svojo zbirko narodnih pesni izročil Emilu Koritku, in tudi nobene dvombe ni, da je verlo vnemal Andreja Smoleta, da so prišle na svetlo na pr. Pesmi krajnskiga naroda I.—V. l. 1839 — 1844, in da so med njimi nektare po njegovem zapisanji; da so tiskali se „Varh — Veseli dan ali Matiček se ženi — Pesme Valentina Vodnika“ itd. — Vzlasti po A. Smoletovem prizadevanji so l. 1839 — 40 prijatli nekterim slovečim rodoljubom spomenike na grobeh nekaj popravili nekaj postavili, Dr. Prešern pa jim je zložil res dovtipne napise na pr. Koritku poljski in nemški (Jezičn. XVI. 1878. str. 8); Čopu slovénski (XVIII. 1880. str. 38); Vodniku slovénski namestu prejšnjega latinskega (XIV. 1876. str. 40); tako tudi A. T. Linhartu (r. 1756 u. 1795) p.:

Stežé popustil nemškiga Parnasa,
Je pisal zgodbe kranjske star'ga časa.
Komú Matiček, Micka, hči župana,
Ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mertvi se zbudijo,
Domá bote Talíja, Klíjo.

L. 1838 je z „Illyr. Bl.“ tekmovali jela tudi nemška „Carniolia“, in v III. tečaju (1840 — 41) odgovarja v njej Nr. 59 Dr. Prešern svojim zabavljivcem po nemški:

Sonett.

„Nichts trägt an ihm des Dichtergeist's Gepräge,
Wie kommt“, fragt mancher, „dieser Mensch zum Singen,
Dem gar nichts in der Welt sonst will gelingen,
Der auch zu Allem, wie es scheint, zu träge;

Der Ruhm nicht sucht, der durch des Schicksals Schläge
Schon abgestumpft, wie konnt' er sich erschwingen
Zu Liebesreimen, die erträglich klingen?“
Wer sich darein nicht findet, der erwäge:

Wie nicht dem Schwan Gesang wird zugemuthet,
Wie er ein muthlos, stilles, stummes Wesen;
Doch singt er, wenn die Todeswunde blutet,

Wenn Dichten auch nicht mein Beruf gewesen;
Doch sang ich, als der Pfeil mich unvermuthet
Getroffen, von dem ich nicht kann genesen.

V IV. tečaju (1841 — 42) brati je iz „Illyr. Bl.“ 1842 Nr. 13 ponatisnjena pesem: Bog te obar (v Poez. str. 15, 16. K slovesu:

Kaj od mene preč oko, — Preč obraz obračáš mili) — Carn. Nr. 98 „nebst einer deutschen Nachbildung“: Warum so den Blick von hier etc. — V V. tečaju (1842 — 43) Nr. 13 (v Poez. str. 19, 20.) po slovenski in po nemški:

Zgubljeni vera.

Nebeške sijajo oči,
Ko so sijale prejšnje dni.

Rudeče lica zorno še
Cvetejo, ko so pred cvetle . . .

Serce je moje blo oltar,
Pred bogstvo, ti zdaj — lepa stvar.

Der verlorne Glaube.

Noch strahlet fort der Augen Schein,
Wie sonst er strahlte himmlisch rein.

Die Wange blüht, wie sie geblüht,
Schön wie die Morgenröthe glüht.

Die ich als Gottheit einst verehrt,
Hat nur des schönen Weibes Werth.

Nr. 74 je sonet: An den Herrn k. k. Appellationsrath Anton Tschopp bei Gelegenheit seiner Uebersiedelung nach Klagenfurt (Zieh' glücklich fort aus Deinem Vaterlande, — Wo Du getreu geübt des Richters Pflichten etc.). — V VI. tečaju (1843 — 44) Nr. 53 je še sonet: An eine junge Dichterin (Fahst du Begeist'ung dir den Busen schwellen, — Vom innern Gott zum Dichten dich getrieben —). — V „Illyr. Bl.“ 1843 Nr. 23 nahaja se pesem: Ukazi (De ne smem — Si ukazala — v Poez. str. 13); l. 1844 Nr. 9: Sila spominja (Drug ti je v skerbno nastavljen mreže — Poez. 17, 18.); Nr. 20: Mornar (Nezvesta, bodi zdrava, — Čolnič po mene plava — Poez. 21, 22); Nr. 44: V spominj Andreja Smoleta (Črne te zemlje pokriva odeja — Poez. 27, 28). — L. 1844 so „Novice“ št. 29—35 ponatisnile Prešernov „Kerst per Savici“ ter se mu tako prikupile, da je v „Illyr. Bl.“ l. 1845 dal samo Nr. 3: Judovsko dekle (Stoji Moravški terg Lescè — Poez. 50 — 52); v „Novicah“ l. 1845 pa št. 3: Ob šest in dvajseti obletnici smerti gospoda Valentina Vódnika (V Arabje pušavi — Se tičik rodi — Poez. 25. 26: V spominj Valentina Vódnika) v meri njemu naj bolj všečni, s povestjo o tiču Fenisu po starih basnih (v. Jezičn. XIV. 1876. str. 40 — 41). — Podpisan v Bohoričici Dr. Prešérn. — V št. 16: Pesem od železne ceste (Andrejčik in Barbika: Bliža se železna cesta — Poez. str. 29 — 32) s podpisom v Gajici Dr. Prešérin. — V št. 11. prišla je na svetlo J. Koseskega Legenda (V britanski zemlji nekdanj duhoven bil je svet), in v št. 22 Prešernova: Kaj se smé, in móre péti (Popusti posvetno rabo — Poez. 88. 89: Orglar). V listu 27. nahaja se v „Novic.“ čestitka, ktero je Dr. Prešern naprošen zložil, dr. Toman pa — tedaj učenec govornišva — na strelišču slovesno govoril: „Janezu N. Hradeckitu . . v spomin spoštovanja in hvaležnosti na dan veseliga obhajanja pet in dvajsetiga leta Njegoviga poglavarstva Ljubljanski mestnjani itd.“ — iz ktere naj se na pr. pokažejo nekteri razstavki:

Od serčno zaželeniga poklica,
Ki Tebi zročil varstvo je Ljubljane,
Pretekla je stoletja četrtnica . . .

Up nar prederzniši si spolnil z deli,
Ki jih pred hitrih let valov togoto
Emone bodo letopisi oteli . . .

Kak Tvoje je bilo serce goreče,
 Za čast, in prid, in blágorstvo Ljubljane,
 Ljubljane, ljubice nebes in sreče!..
 Poglej nje čerste, bistríh glav sinove,
 Ki vnema v sercih se jim želja sveta,
 Obertit v dóma čast vsíh zgod osnove;
 In zvestoserčne nje poglej dekleta,
 Lic rajski zor, oči poglej nebesa,
 In sramožljivost, ki je varh njih cveta ...

Kmetijske družbe ud nje zbor podpéraš,
 Podperaš z njim domače Ti „Novice“,
 Zahvale vsíh Slovencev si nabéraš,
 Ki bratov tihotijo zabavljice,
 De smo zarés mi Kranjci pozabili
 Že Slave mátere, nje govorice,
 Ki stala v bran je Atílovi síli,
 Ki preživela mnoge je narode,
 Ki naj naprej ohrani Bog jo mili! itd...

Tisto leto še je v št. 44. v tretjič natisnjen njegov sonet: **Memento mori!** —

L. 1846 prinesó „Novice“ št. 8 njegovo žalostnico: V spomin Matija Čópa po gerški ali latinski meri, in „Illyr. Bl.“ Nr. 17 po tevtonski (Jezičn. XVIII. B. str. 38. 39); naslednje leto pa se prikažejo na dan:

POEZIJE Dóktorja Francéta Prešérna.

V Ljubljani. Natisnil Jóžef Bláznik. 1847. 8. str. 192.

Za geslom: „Sim dolgo upal in se bal itd.“ na čelu so v razdelku I. **Pesmi**, in med njimi doslej ne omenjene: Pod oknam. Prošnja. Zapušena. Nezakonska mati. — V II. **Balade in romance**. Neiztrohnjeno serce. Ženska zvestoba. — V III. **Različne poezije**. Zabavljivi napisi. Nekim pevcam duhovnih pesem. Krempeľnu. Kopitar. Daničarjam. Bahači čvetero bolj množnih Slave rodov. Naróbe Katón. Pričujoče poezije. — V IV. **Gazele**. — V V. **Sonetje**. Je od vesel'ga časa teklo leto. Ni znal molitve žlahtnič terde glave. Sanjalo se mi je, de v svetim raji. Na jasnim nebi mila luna sveti. Marskteri romar gre v Rim, v Kompostelje. Zgodi se včasih de Mohamedani. — V VI. **Kerst per Savici**.

L. 1848 napóči se narodom vsem, tudi slovanskim, nova svobodna doba, ktere je Prešern vže davno serčno želel in ktere se je jako veselil, kar pričuje v „Novicah“ l. 17 natisnjena njegova

Zdravljica.

Prijátli! odrodíle
 So terte vínce nam sladkó,
 Ki nam oživlja žile,
 Sercé razjásni in oko,
 Ki vtópi
 Vse skerbi,
 V potertih persih up budí!

Komú nar pred vesélo
 Zdravljico, bratje! čmo zapet'?
 Bóg našo nam dežélo,
 Bog žívi ves slovénski svet,
 Brate vse,
 Kar nas je
 Sinóv sloveče matere!

V sovražníke z oblákov
 Rodú naj našga treší gróm;
 Prost, ko je bil očakov,
 Naprej naj bó Slovéncov dom;
 Naj zdrobé
 Njih roke
 Si spóne, ki jim še težé!

Edinost, sreča, sprava
 K nam naj nazáj se vernejo;
 Otrok, kar ima Sláva,
 Vsi naj si v roke sežejo,
 De oblast
 In z njo čast,
 Ko préd, spet naša boste lást!

Bog živi vas Slovénke,
 Prelépe, žlahtne rožice;
 Ni take je mladenke,
 Ko naše je kervi deklé;
 Naj sinóv
 Zárod nov
 Iz vas bo stráh sovražnikov!

Mladénči, zdaj se pije
 Zdravljica vaša, ví naš up;
 Ljubezni domačije
 Nobén naj vam ne vsmèrti strup;
 Kér zdaj vas,
 Kakor nas,
 Jo serčno branít kliče čas!

Živé naj vsi narodi,
 Ki hrepéné dočakat dan,
 Ki, koder sonce hodi,
 Prepír iz svéta bo pregnan,
 Ki roják
 Prost bo vsak,
 Ne vrag, le sósod bo meják!

Nazádnje še prijátli,
 Kozarce za-se vzdignimo,
 Ki smo zató se zbrat'li,
 Ki dóbro v sercu mislimo;
 Dókaj dni
 Naj živi

Vsak, kar nas dóbrih je ljúdi. —

Dr. Prešérin.

Pesem ta zdi se mi vzlasti pomenljiva; bila je Prešernova — la-
 budnica, kajti proti koncu l. 1848 začne hudo bolehati. — Še le v
 začetku l. 1849 prišla je na svetlo „**Krajnska Čbelica**“. Pete bukvice.
 1848. 8° str. 94. V njej se prikažejo sicer pervikrat natisnjene, a vže
 poprej zložene njegove: Nuna (Vesela pomlad se zbudila je spet . . str. 13);
 Sveti Senan (Zato, de b' od ženskih ne bil zapeljan . . str. 15); Šmarna
 gora (Vi, ki hodite na sveto — Šmarno goro, blagor vam! str. 17); Nebeška
 precesija (Osemnajst sto in petero — Létó gre čez trideset . . str. 20); iz
 „Novic“ l. 1848 posneta „Zdravljica“ (str. 25) in četertič povzeta
 „V spominj Matija Čopa“ (str. 88. 89). —

V 7. listu 1849 prinesó pa „Novice“ za pesnijo nagrobnico, ktero
 zložil mu je M. Kastelic, žalostno oznanilo o smerti in o častnem
 pogrebu slavnega slovenskega pesnika in prijazno povabilo na sed-
 mino, da se prijatli in spoštovavci posvetvajo o spodobnem spominku
 njegovem. — V 10. listu pravi nato njihovo vredništvo v opombi: „Razun
 13 razdelkov poslovenjene Parizine, nekaj nemških pesem in nekterih
 pisem svojih prijatlov ni slavni pesnik nobenih družih pisanj zapustil“ —
 priobčevaje iz njegove zapuščine pričujočo — v duhu nebeške procesije
 — zloženo pesmico:

Ljubljančanam!

Fárnih cerkvá pét ima Gospód Bóg v naši Ljubljáni,
 Tóliko tudi kasarn ima peklenaška pošast.
 Vábita Peter, Miklavž nas z Jákobam k Bógu Ljubljance,
 Vábi nas Janez Kerstnik, vábi Marija v nebó.
 Hiša: kazíno, redút, koloseum, z njími teater,
 Ima strelíše hudič, svóje si cípce lovit.

Iz zapuščine Prešernove je potem menda vsaj tudi str. 46 natis-
 njena, str. 50 z uganko (Kasíno — asíno — sínó — íno — nó — o)
 pojasnjena „Zastavica“ (Šestero čerk je zvezanih tako . . Kraj je beseda s
 čerkami šestimi itd.)

L. 1852 da dr. Bleiweis na svetlo „Koledarčík Slovenski“ in v
 njem pod naslovom „Poslednja pesem Prešernova“: Parizína

(poslovenil po angleškem Byröna do 14. oddelka) od 9. oddelka do konca (Odlasove Azo ni . . Molčé dovoli on mu prošnje te).

L. 1866 sta izdala Jož. Jurčič in Jož. Stritar „Klasje z domačega polja“ in v njem: **Pesmi Franceta Preširna**, s pésnikovo podobo, z njegovim životopisom in estetično-kritičnim uvodom. V Ljubljani 1866. 16° str. 262. — V „Dostavku“ se nahajajo doslej ne-omenjene ali nenatisnjene: *a)* Zarjavéla devica (V tridesetem d'vičica — Reva še samičica . . str. 221.); *b)* Tri želje (Anastazija Zelénca: Ko želje bi veljale kaj, — Tri želel bi reči . . str. 224); *c)* Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori (Deklica — Puščavnik: Zašla sem, in stezé ne vem, — Naprej ne vem, nazaj ne smem . . str. 236.); *d)* Parizina (tudi prvih 8. oddelkov: Čas je, ko slavec 'z vej gostih — V visokih žvrgoli glaséh . . str. 242); *e)* Ljubezní tiranija (Vi, kterim je ljubezní tiranija — Neznana bolj od skritih virov Nila . . str. 251.); *f)* Napis na grobu Franceta Julijana (Opasal vere bil orožje . . 253); *g)* Bog (Kar je, beží; — Al' beg ni Bog, — Ki vodi vekomáj v nebó, — Kar je, kar bilo in kar bó); *h)* Repiču (V Ljubljani je možič, — Ki misli, da je ptič, — Pa je ptiča kosič — Repič . . str. 255) in *i)* Novičarjem (str. 256). —

Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna, ustmeno l. 1872, pismeno poroča dr. Jan. Bleiweis v Letopisu Matice Slovenske l. 1875 str. 153 — 179, kjer se naštevajo v III. razdelkih dotlej mi neznane: I. vrsta Slovenske pesmi: Zdravica ob novini leta 1844; Tri želje z znakom „Benečanska trojka“; Vso srečo ti želim; Tempora mutantur. II. Nemške pesmi: Sonett „An bösen Wunden leidend muss entsenden; Verflucht sei das Erfahren, das Erkennen; Des Sängers Klage (Ihr hörtet von der Zwerge argem Simmen). III. Različna pisma, kterih nektare so deloma, nektare celoma natisnjene. — In v Letopisu Matice Slovenske l. 1877 so str. 158 — 164 ponatisnjeni: „Listi, k-tere je Prešérn Vrazu pisal“, in ktere v izviru hrani Ilirska — sedaj Hrvatska Matica v Zagrebu.

Umerl je Dr. France Prešern za vodenico v 49. letu svoje starosti. „Gosp. tehant Dagarin, piše dr. Bleiweis (v „Novic.“ 1849 str. 29), ki so ga vsak dan obiskovali, ne morejo dosti dopovedati, kako poterpežljiv je bil rajnkí celi čas svoje bolezni, in kako lepo z Bogom spravljen de je umerl. Noter do zadnjiga zdihljeja se je dobro zavedel: „vzdignite me, zadušiti me hoče“ so bile njegove poslednje be-sede, in komej jih je izrekel — je pa vgasnil. Zjutrej malo pred smertjo je še svoji sestri rekel: „Kmalo bo treba pred sodbo iti“ — in zares se je zgodilo!“ — O cerkveni obletnici l. 1850 kazalo se je, v kako živem spominu je bil ranjki Prešern v sercih vsem, ki so ga poznali („Novic.“ str. 29), in koj potem je spregovoril L. Kamnogorski budnico o njegovem spominku (str. 61). — Kar se je o cerkveni sedmini po

dr. J. Bleiweisovem prijaznem povabilu bilo sklenilo, to se je po njegovem prizadevanji dostojno izvršilo 3. julija 1852, kedar se je blagoslovil na Kranjskem grobišču postavljeni mu čedni spominek („Novic. I. 54. 55), na katerega sprednji strani pod zlato liro stoji vsekano:

Dr. France Prešern,

rojen v Verbi 3. decemb. 1800

umerl v Krajuji 8. febr. 1849.

— — — — —

Ena se Tebi je želja spolnila,
V zemlji domači de truplo leži.

Na nasprotni strani pa, okinčani z zlatim vencem, se bere:

„V pesmih neumerlimu“
postavili častitelji njegovi 1852.

*

Kakor na grobu — postavili so tudi v našem slovstvu malo da ne vsi boljši pesniki ranjkemu sprelepim spominkov — tako, da je težko povedati, kateri je lepši ali celó najlepši.

Vže l. 1832, kedar se Prešern še le z nekterimi spevi prikaže na pesniškem polji, pozdravi ga Fr. L. Čelakovský klasičnega pesnika slovanskega; l. 1833 ga rojakom svojim iskreno pohvali M. Čop. Radostno so sprejemali Slovenci sploh Prešernove pesmi, slovenske in nemške; le premalo jih jim je védno bilo.

Pesnik sam se primérja labudu. — Torej je l. 1847 o njegovih „Poezijah“ v „Novicah“ pisal Fr. Malavašič, da Prešern more se priličiti labudu, kateri preganjan in ranjen od nemilih viharjev osode plava po samotnem jezeru življenja; išče, česar najti ne more; hrepeni po tém, kar mu je namenjeno, česar pa doseči ne more, in zdaj v žalosti svojega serca v milih glasih zdihuje, zdaj v nevolji srečo v britkem spoznanji njene nestanovitnosti in goljufnosti ostro toži. Ker on najljubše od ljubezni pôje, bi ga smeli imenovati pesnika ljubezni.

Iz pričujočega mojega sestavka se pa vidi, kdaj je Prešern jel popévati, kako je napredoval, kdaj in kje je spravil to in uno na svetlo, kako razsvetljuje on svojo dobo in kako tudi ona nam pojasnjuje pesnika.

Meni vzlasti poménljivo zdi se to, kar pisatelj ali posebej pesnik sam da na svetlobo; o tem gre mu sodbá. — Lepe in resnične so misli v pesmih natisnjenih v Kr. Čbelice V. Bukvicah še za življenja njegovega na pr. o zadovoljnim življenji samostanskem in o nevarni prostosti mej svetom; o preozkoserčni pravilnosti redovniški pa o modri duhovni skerbosti pastirski; o pravem češčenji Device Marije in o katoliškem obhajani božjih potov — zoper Janzeniste; o pobožni vernosti

Ljubljancev in o naslednji gospodski brezvernosti itd. itd.: vendar prve pomembe so in ostanejo po njem samem priobčene

Poezije Doktorja Franceta Prešerna.

Poezije — „Poezija, dar nebeški!“ pôje I. Vilhar. Ta dar imel je v obilnosti Prešern. „Velévati pevcu ne smem — V dolžnosti on višega kralja stoji, — Zamaknjenja hip mu je ukaza. — Kot burja po zraku izvoli si pot, — Ne vé se, kdaj pride, ne zna se od kod, — Kakor vir neznane iz žile, — Tak pevcu se pesem iz duše glasi — In temnih počutkov oblasti budi, — Ko skrite v oserčji so bile“ (Schiller — Koseski). — Pravi pesnik pôje in — „Za pesmi cilj in konec ne vprašuje, — In njezin vspeh si v nemar pušča on. — Vsesilna moč nadzvezdnega vlivanja — Objema pesmoposno mu sercé, — In brez skerbi do ptujga poslušanja — Mu pesem klije, raste, v cvetje gre“ (R. Ledinski). — Tako i Prešern: „Zmérom svoje goni slavčík, — Zmerom od ljubezni bije — Sercu sladke melodije“. Kakor Bog mu gerlo stvaril, — Dokler da je v grobu vtihnil. „Enak je pevec vencu poezije: — Vse misli zvirajo 'z ljubezni ené“. — Pésnik — umétnik stvarja vzorne misli — ideje ter jim daje prijetno odejo; kar je lepo, kaže v živi in mični besedi. Prilíčno razodeva pesnik — lirik sam sebe in po sebi opéva svoj dom in rod v vseh zadevah. — Čim bolj vzvišane so njegove ideje, čim bolj se z njimi vjema lepa vnanja oblika; tem više stoji pesnik in tem bolj se cénijo njegove poezije. — „Ut pictura poësis“ — pravi Horac, in v tem se šteje Prešern med pesnike prve verste, kajti vse poezije njegove so slikarija, ktera — pogledana od ktere koli strani — kaže vedno isto ljubeznjivo podobo. Ta vlada v vseh njegovih pesmicah, ktere so le spreminjanja ali variacije ene in iste melodije — o ljubljéní dévi, po kateri dospé pesnik — kakor iz sužnosti skozi puščavo v oblubljenó deželo — od slepe in posvetne ljubezni do razsvetljene in svete — v Bogu. In v tem so pravi pesniki nekako božji véstniki (vates) človeštvu.

Dóktorja — Prešern se je učil, veliko učil vže v mladosti, kedar je po šolah obíčno bil med pervaki. Bil mu je dar nebeški — poezija — prirojen (poëta nascitur), ali vendar je to zmožnost sam budil, olikoval, doverševal — svést si reka Horacijevega, da treba je k pravi umetnji obojnega (natura, ingenium, dives vena — studium, ars).

Kar je popéval o rojaku svojem M. Čopu, skoro da istina je tudi o njem, kakor spričuje mu verstnik M. Kastelic: „Slavnih Grekov in Rimljanov, — Albioncov, Italjanov, — Francije jezik bil Ti drag — Nemške pesmi Tvoje gladke, — In slovenske tako sladke — Čerti le vohašči vrag“ („Novic.“ 1849 l. 7)! — „Nemški jezik imel je popolnoma v oblasti, in tako lepih, tako čistih, tako polno donečih, tako po mislih in po oblikah doveršenih sonetov nij pisal sam mojster Göthe“, pravi J. Stritar (Zvon I. str. 350).

Misli svoje vzorne je jemal pogostoma iz sv. pisma, iz liturgije, iz življenja katoliške cerkve v prilikah in podobah, v primerah ali vzgledih, katerih vendar ne obrača nespoštljivo ali žaljivo. — Znano mu je bilo kerščansko verstvo in npravstvo, znano pa tudi poganstvo, njegovo malikovje in basnoslovje, iz katerega same po sebi prihajajo na dan pomenljive podobe v njegovih poezijah. — Znano mu je bilo lepo slovstvo novejših narodov neslovanskih, a tudi slovanskih.

Rad je prebiral narodno pesništvo, narodne pesmi slovenske, in po njih se je, kakor pobratim njegov Stanko Vraz, povzdignil dotlej, da je v posebni podobi (Severe, Lenore, Julije, Bogomile) umetno popeval dom in rod svoj slovenski, državo in cerkev, in zato so opazovali ga „vohaški vragovi!“

Iz poezij samih se vidi, kateri možje so ga navdihovali, kateri so z njim občevali. Kako na tanko je poznal na pr. Vodnika, Linharta, da ju je opéval tako kratko in krepko! — Bil je Prešern, kedar je hotel, pravi Kranjec, pa tudi Slovenec, in celó Slovan. — Beseda mu je kranjsko-slovenska, ne vselej slovnično pravilna, — pomniti je doba, v kateri je pisal —, a vendar jo dr. Fr. Miklošić v vseh svojih jezikoslovnih knjigah učenemu svetu kaže za vzgled besede novoslovénske. In „verlega kranjskega Slovenca, slavnega pesnika Prešerna“ imenuje ga A. Slomšek (Drobt. 1862).

Naravna bistrost, a tudi pridobljena učenost se kaže v obliki pesniški na pr. v tolikanj različnih, novih in starih merilih, v slokah, stihih, stopicah, v rimi; v umetni, notranji vsebini vsegdar primérni vnanji besedi; v tem, da lirik, kralj zlasti v sonetu, verlo skazuje se tudi epik, tu in tam celó v dramatični obliki; da nam je stvaritelj pervega sonetnega venca v slovenščini. In — kar doveršuje učenjaka, da je sam sebi pozneje — pričel je star 27 — 30 let — malo, kaj malo popravljal — v svarilo marsikterim pevačem sedanjim, kateri — stari 17 — 20 let — kasneje sramujejo se svojih poskušenj mladičevskih!

Franceta Prešerna —. Po pravilu: „Vsakemu svoje“ — dal je Prešern zabavljiv napis tudi svojim serčnim umotvorom, in sicer:

Pričujoče poezije.

Smé nekaj nas, ker smo Prešérnove, biti prešérnih;
Pésem kaže dovólj, kák je naš óče kroták.

Da je pesnik bil res krotak, da ni bil preširen, vidi se vže iz tega, da se s perva še s celim svojim imenom ni derznil na dan; podpisaval se je P., Dr. P., Dr. Preš.; v Čbelici l. 1832 — 33 Dr. Prešern; tako tudi odslej vedno v „Illyr. Bl., Carniolia“ in v vseh listih tajnih in javnih. — Kadar mu je slovničar Kopitar čestital: „Mazi Ti Bog Dohtar Prešérin“ — podpisal je svoj „Kerst per Savici“ Dr. Prešérin, češ, da znam pokoren biti, da se jezikoslovcu jaz (Doctor-Dichter) pač dam podučiti! — Tako se je podpisaval v „Novicah“ od l. 1845, ga je v „Kr.

Čbelice" drugem natisu M. Kastelic in dr. Bleiweis na grobnem spomeniku. — V „Poezijah“ pa se je tej obliki izognil sam; prav naj se torej piše pesniku ime „Prešern“.

Da pesnik ni bil preširen, vidi se tudi iz tega, da je dal svoje „Poezije“ pred natiskovanjem celo dijaku v nekako popravo; da je izpustil iz njih kakor iz spoštovanja do svojega tedaj še živočega učitelja in do že ranjkega premilega prijatelja znana seršena; da je po krotkem geslu jako skromno popeval sam o sebi. — Bil je Prešern krotak tako, da ga človek osebno sovražiti še ni mogel, ko bi bil tudi hotel. — Dobra duša razodeva se v vseh pesmih, vzlasti v labudnici; vsaj smo se zbratili prijatelji, ker dobro v sercu mislimo, poje na zadnje, in dokaj dni naj živi vsak, kar nas dobrih je ljudi!

Labud je pesnik, ki ranjen plava po jezeru življenja v strahu in upu, ki pa naposled ne obupa, marveč — preverjen po Bogomili — posveti se v ljubezni Čertomir ter vprav po svojih „Poezijah“ slednjemu, kdor ima serce, kliče:

De srečin je le tá, kdor z Bogomilo
Up sreče unstran groba v persih hrani“.

Dr. France Prešern ni bil preširen; pač pa so preširni, kateri mu popravljajo lastno ime v „Prešeren, Preširen ali celo v Preširn“, češ, tak velikan, pa se še prav nisi pisati znal!

Prešern ni bil preširen; pač pa so preširni, kateri mu v pesmih prenarejajo lastne oblike, češ, le naše so prave, kar se je storilo l. 1866 v znani zbirki, v kateri je pesnik neistinit kakor v osebni sliki, tako i v pesemski obliki; kar se je storilo l. 1869 z V. Vodnikom — in vsled tega je na pr. Koseski l. 1870 strogo prepovedal Matici — preméniti mu lastne oblike!

Prešern ni bil preširen; pač pa so preširni, kateri po njegovi smerti priobčujejo stvari, katerih bi on sam (i Vodnik) na svetlo dati nikdar dopustil ne bil, kar tudi pošteni Nemci hudo grajajo pri onih slepih čestilcih, kateri na pr. po Götheju, Grillparzerju itd. razglašajo nepotrebne pabirke!

Prešern ni bil preširen; pač pa so preširni, kateri — gerdeči nekdanje svoje učitelje — sedanji mladini (příšerně) pripovedujejo in bodoči (bodeče) zapisujejo o mikavnih dogodkih in skrivnostnih zapletkah, o življenji polnem strasti in bojov, o kovarskih in osebnih njegovih, vzlasti duhovenskih sovražnikih, o slovstvenem Herostratu, o njegovem pijančevanju, nezakonskem ljubkovanju, o poslednjem duševnem opešanju itd.! — Oj taki lažnjivi preširnoslovci — „vsi pojte rakom žvižgat!“ —

„Vzemi zemlja, kar je tvojega; naj sprejme Kristus, kar je njegovega; mesó je iz zemlje; duh pak je od zgorej vdihnjen“.

Tako so molili o pogrebu Prešernovem; tako bodo molili, ako Bog da, o pogrebu mojem in tvojem, mili čitatelj! — Naj ima tedaj zemlja, kar je njenega; naj se ne izkopava več iz nje, kar je persténega. — Od zgorej je vdihnjen bil duh — pesniku; tje gori se ž njim povzdigujmo sami, tje gori slovénski učitelji z vzornim pesnikom kažimo svojim slovenskim učencem, in v tem blagovitem poslu vsakemu, kdor zna bolje, široko je polje. Iskreno vadimo svoje drage učence, da si iz njegovih „Poezij“ — iz krasnih cvetic — kakor marljive bučelice — nabirajo sladkega medu, ne pa — kakor ostudni pajki — hudega strupa, v vednem pa vérnem spominu, da lepi umetnji, torej tudi poeziji, geslo edino je pravo:

✱

✱ „Sursum corda!“ ✱

✱

